

*“OLISIN VARMASTI LINNASSA TAI KUOLLUT JOS
MINUA EI OLISI HUOSTAAN OTETTU”*

Huostaanotetusta selviytyjäksi –
positiiviset lastensuojelukokemukset aikuisuuden tukena

Annukka Bågman, Veera Valta
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Pieksämäen toimipiste
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi, AMK

“Mä oon seilannut merten toisel puolel/
mitä tulee vihaan nähny miten toinen kuolee/
nähny syövän elämää syövä/
nähny väkivaltaa ja miehen naista lyövän/
mä oon istunu vieres ja tuntenu sen paskan/
sun katseesta näkee et sä oot kulkenu sen matkan.”

(Mikael Gabriel kappaleessa Kipua)

TIIVISTELMÄ

Bågman, Annukka & Valta, Veera. ”Olisin varmasti linnassa tai kuollut jos minua ei olisi huostaan otettu” Huostaanotosta selviytyjäksi – positiiviset lastensuojelukokemukset aikuisuuden tukena. Pieksämäki, syksy 2014, 60 sivua, 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäen toimipiste. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyömme tavoitteena oli osoittaa, että huostaanotto voi olla pelastus elämälle sekä mahdollisuus normaaliin lapsuuteen ja nuoruuteen, joka muutoin ei toteutuisi. Halusimme tuoda esille ne tekijät, jotka vaikuttavat onnistuneeseen sijaishuoltoon. Opinnäytetyömme aineisto koostui neljän nuoren aikuisen kirjoittamista tarinoista, jotka keräsimme sijaishuollon työntekijöiden kautta. Tarinoiden tukena käytimme ihmisen kasvamista ja kehittymistä käsitteleviä teorioita sekä lastensuojelun vaikuttavuutta arvioivia tutkimuksia.

Opinnäytetyömme oli laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus. Analysoimme tarinat aineistolähtöisellä sisällönanalysillä. Kaikista tarinoista nousi esiin samankaltaisia tekijöitä, jotka vaikuttivat näiden nuorten aikuisten selviytymiseen sekä tekivät sijaishuoltoajasta onnistuneen ja kasvattavan elämänvaiheen. Jokaiselle heistä huostaanotto ja sijaishuolto ovat olleet ainoa mahdollisuus kokea turvallinen ja tasapainoinen lapsuus ja nuoruus. Välittävän aikuisen aito läsnäolo korostui jokaisessa tarinassa. Onnistunut sijaishuoltoaika koostui rajoista ja rakkaudesta, kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta sekä normaalista arkirytmistä.

Opinnäytetyöprosessimme osoitti, että tarinoiden kerääminen on haastavaa asian arkaluontoisuuden vuoksi. Nuoren on täytynyt käsitellä kokemuksensa ja saada niihin etäisyyttä, jotta hän pystyy kertomaan niistä uudelleen traumatisoitumatta. Toisaalta samassa tilanteessa olevat lapset ja nuoret toivovat kuulevansa tämän kaltaisia selviytymistarinoita pystyäkseen luottamaan tulevaisuuteen, vaikeivat sillä hetkellä luottaisi itseensä. Huostaanotto ei leimaa lasta tai nuorta, jos hän ei anna sen tehdä niin.

Asiasanat: huostaanotto, sijaishuolto, sosiaalinen toimintakyky, osallisuus, osallistuminen, selviytyminen lastensuojelussa.

ABSTRACT

Bågman, Annukka & Valta, Veera. "I would be in jail or dead if I hadn't been taken into custody" From Custody to Survival – Positive Experiences in Child Welfare supporting Adulthood, Fall 2014, 60 pages, 2 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences, Pieksämäki Campus. Degree Programme in Social Service: Bachelor of Social Services.

The aim of our thesis was to show that custody can be a saviour in a person's life and a possibility to experience normal childhood and youth which would not happen otherwise. We wanted to disclose those factors that have an impact on successful foster and after care in child welfare. The data of our thesis consists of stories written by four young adults. The stories were collected through foster care workers. Supporting these stories we used theories that address to human development and growth as well as research studies assessing the effectiveness of child welfare.

Our thesis is a qualitative study. We analyzed each story we received. All the stories had similar factors that had helped these young adults to survive and made foster care successful and a nurturing event in life. For each of these young adults' custody and foster care were the only possibilities to experience safe and balanced childhood and youth. The presence of a caring adult was emphasized in each story. Successful foster care consisted of love and boundaries, the sense of being seen and heard as well as normal daily routines.

The process of our thesis showed that collecting these kind of stories is very challenging because of the delicacy of this issue. The young adult must have had dealt with his experiences and have some distance on them in order to talk about them without being traumatized again. On the other hand young people in the same kind situations wish to hear these kinds of stories of survival for being able to trust in the future even though they would not trust themselves at the moment. The custody does not stigmatize young people if they don't let it happen.

Key words: custody, foster care, social performance, participation, participate, survival in child welfare

SISÄLLYS

1 HUOSTAANOTTO JA SIJAISHUOLTO – MUSTA AUKKO?	6
2 HUOSTAANOTOSTA JÄLKIHUOLTOON.....	8
2.1 Huostaanotto.....	8
2.2 Sijaishuolto.....	9
2.3 Jälkihuolto	10
3 SELVIITYMISTARINOITA TUKEVA TEOREETTINEN VIITEKEHYS	12
3.1 Varhaiset kiintymyssuhteet ja niiden vaikutukset myöhempään elämään	12
3.2 Identiteetin rakentuminen vuoropuhelujen kautta	17
3.3 Nuoruus ja aikuisuus käsitteinä kasvatusteorioissa.....	19
3.4 Sosiaalinen toimintakyky	21
3.5 Osallisuus	23
3.6 Selviytyminen.....	25
3.7 Narratiivit	28
4 AIEMMAT TUTKIMUKSET	30
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	34
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	34
5.2 Tutkimuksen kohderyhmä.....	35
5.3 Aineiston keruu	36
5.4 Aineiston analysointi.....	37
5.5 Tutkimuksen luotettavuus	38
5.6 Tutkimuksen eettisyys.....	39
6 SELVIITYJÄT LASTENSUOJELUSSA - TULOKSIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ .	41
6.1 Normaalin elämän kaipuu	41
6.2 Huostaanotosta pelastus elämälle.....	42
6.3 Selviytyjien sosiaalinen toimintakyky.....	43
6.4 Osallisuus ja selviytyminen – oman elämän herraksi.....	45
7 POHDINTA	49
LÄHTEET.....	54
LIITE 1. Saatekirje.....	59
LIITE 2. Tarinoiden analyysi.....	60

1 HUOSTAANOTTO JA SIJAISHUOLTO – MUSTA AUKKO?

Opinnäytetyömme aihe nousee molempien halusta löytää positiivisia tarinoita lastensuojelusta. Negatiivisesta uutisoinnista ja hätkähdyttävistä huostaanottotilastoista huolimatta haluamme osoittaa, että jokaisen numeron takana on oikea ihminen ja yksinäinen tarina selviytymisestä. Haluamme näyttää, että nimenomaan huostaanotolla voidaan pelastaa lapsi tai nuori sekä tarjota hänelle mahdollisuus parempaan elämään. Lasten määrän kasvamisesta lastensuojelun palvelujärjestelmässä pidetään mittarina yhteiskunnan pahasta olost. Eriarvoisuuden kasvu yhteiskunnassa synnyttää köyhyyttä joka puolestaan luo osattomuutta. Lastensuojelun toimenpiteet ovat toisaalta merkki yhteiskunnan huolenpidosta heikompia kohtaan.

Vuoden 2011 aikana oman kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yhtä paljon lapsia kuin Forssassa on asukkaita (noin 17 000), ja näistä huostaan otettuja lapsia oli kymmenisen tuhatta. Samalla, kun luokitteleva puhetapa tekee ilmiöstä tunnetun ja näennäisesti tiedetyn, se leimaa näitä lapsia ja nuoria. (Heino ym. 2013, 50.)

Lastenkoti ei välttämättä leimaa lopun ikää jos nuori ei itse anna sen tehdä niin. Julkisissa puheissa ja tutkimuksissa tulisi pyrkiä pois samaisesta kategorisoinnista ja negatiivisesta leimaamisesta. Opinnäytetyömme selkäranka on huostaanoton, sijais- ja jälkihuollon läpikäyneiden nuorten aikuisten kertomukset lastensuojelun positiivisista vaikutuksista omaan elämään. Selviytymistarinoiden jakaminen luo toivoa paitsi samassa tilanteessa oleville lapsille ja nuorille kuin myös heidän lähipiirilleen ja lastensuojelun työntekijöille. Lastensuojelun toimenpiteet voivat olla ainoa mahdollisuus turvallisen ja normaalin lapsuuteen/nuoruuteen kokemiseen. Kokemus tapahtuneesta on tärkeä. Merkityksellistä ihmiselle itselle on, millainen kokemusmuisto tapahtumista muodostuu. ”Kokemus on se mikä vaikuttaa elämään, myöhempiin kokemuksiin ja valintoihin.” (Reinikainen 2009, 3).

Tarinoita saimme neljältä huostaan otetulta nuorelta aikuiselta. Heistä kolme on miehiä ja yksi nainen. Yksi heistä edustaa maahanmuuttajana eri kansallisuutta. Tarinat he ovat kertoneet vapaaehtoisesti ja hyvin eripituisina. Positiiviset kokemukset ja lastensuojelutoimenpiteiden pelastava vaikutus myöhemmälle elämälle ovat kaikilla samankaltaisia, vaikka sijoituksen ja huostaanoton syyt ja kestot vaihtelevatkin.

Opinnäytetyömme tarkoitus on ihmisen kasvamista ja kehittymistä tukevien teorioiden, lastensuojelun vaikuttavuutta arvioivien tutkimusten sekä saamiemme tarinoiden kautta tuoda esille ne olennaiset tekijät, jotka voivat vaikuttavaa yksilön selviytymiseen aikuisena, vaikka lähtökohdat olisivat vaikeat.

2 HUOSTAANOTOSTA JÄLKIHOULTOON

Lastensuojelun piirissä olevien lasten määrä on kasvanut jatkuvasti 1990-luvun lama-aikojen jälkeen. Työttömyys, köyhyys ja eriarvoisuus yhteiskunnassa ovat vaikuttaneet suoraan perheiden hyvinvointiin. Vanhemmuus on kateissa, lapset oireilevat ja perheet väsyvät. Vuonna 2011 oli avohuollon asiakkaana kaikkiaan yli 80 000 lasta ja nuorta. Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen, huostaan otettujen ja kiireellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten määrä kasvaa hälyttävästi. Vuonna 2011 sijoitettuna oli yli 17 000 lasta ja nuorta. Yhä useammin lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on käynnistynyt kiireellisenä sijoituksena, yllättävän usein kyse on teini-ikäisestä, ja usein tytöstä. (Bardy & Heino 2013, 23–25.)

Huostaanotto ei aina leimaa elämää negatiivisesti vaan saattaa olla mahdollisuus uuteen ja eheämpään alkuun. Lastensuojelun seurantatutkimuksen mukaan ”suurimmalla (86 %) osalla huostaanotto ja sen jälkeinen sijaishuolto on tutkimuksen sosiaalityöntekijän arvion mukaan vastannut lapsen tarpeisiin hyvin tai jopa erittäin hyvin, ja se on luonut lapsille ja nuorille erilaisia reittejä selviytymiseen”. (Eronen 2013, 10).

Huostaanotto voi olla ainoa mahdollisuus parempaan elämään ja normaalin lapsuuden/nuoruuden kokemiseen. Lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi tai nuori tarvitsee paljon tukea ja ainakin yhden luotettavan ja turvallisen aikuisen kasvaakseen täysipainoiseksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi. Opinnäytetyömme tarinoiden selviytyjille käännekohtia elämässä ovat olleet juuri huostaanotto ja onnistunut jälkihuolto. Aika sijaishuollossa on heille vastannut normaalia lapsuutta ja nuoruutta.

2.1 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelutoimenpiteenä ollut otsikoissa paljon negatiivisessa valossa viime vuosina. Sosiaalisen median vuoksi nopea tiedonkulku mahdollistaa huostaanottotapahtuman uutisoinnin melkein reaaliajassa. Huostaanottojen reaaliaikainen uutisointi herättää kyseenalaisia ajatuksia siitä, onko tällainen näkyvyys hyödyllistä lapsen tilanteen kannalta. Huostaanotto ei koskaan ole hetkellinen päätös.

Siihen liittyy aina työntekijöiden aiempia yrityksiä auttaa, sekä paljon selvittelyä lapsen tai nuoren tilanteen parantamiseksi muilla keinoin. Toisaalta tarinoidemme selviytyjien sosiaalinen toimintakyky muuttui paremmaksi ennen kaikkea huostaanotosta alkaneita toimenpiteistä. Uutisoinneista tällainen vaikutus ei ilmene. Lastensuojelulain (38/2007) mukaisesti ”lapsi tai nuori on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuoltoa”, jos lapsen kasvuolosuhteet ovat sellaisia, jotka vaarantavat hänen terveyttään tai kasvamistaan. Lapsi tai nuori on myös järjestettävä sijaishuoltoon, jos hän itse vaarantaa terveyttään tai kasvuaan, esimerkiksi päihteiden käytöllä, rikollisella käyttäytymisellä tai muulla vakavasti häiriökäyttäytymiseen rinnastettavalla toiminnalla. Huostaanottoa toteutettaessa on otettava huomioon aiemmat tukitoimet. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi tai, jos tilanne vaatii niin, kunnes nuori täyttää 18 vuotta. Huostaanotto on myös lopetettava, jos siihen ei ole enää laillisia perusteita lapsen tai nuoren elämäolosuhteita ajateltaessa. (Taskinen 2009, 49–60.)

2.2 Sijaishuolto

Sijaishuollosta puhuttaessa tarkoitetaan lapsen tai nuoren sijoitusta, joka on tapahtunut huostaanottona tai kiireellisenä sijoituksena. Näissä tapauksissa vastuu ja huolto lapsesta tai nuoresta kuuluvat tietyiltä osin sosiaalitoimelle. Silloin, kun lapsi tai nuori sijoitetaan asumaan kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltoon kuuluvana, säilyvät huoltajan oikeudet ja vastuu alaikäisen huoltajilla. Sijaishuoltoa valvovat sijoittavan kunnan sekä sijoituskunnan sosiaalityöntekijät ja lääninhallitukset. Toistuvia sijoituksia useisiin eri paikkoihin pyritään välttämään, sillä ne voivat olla haitallisia lapsen tai nuoren kasvulle ja luovat tunteen juurettomuudesta. (Taskinen 2009, 76.)

Jos voisin palata 10 vuotta taaksepäin ja palata omaan sijaishuoltopaikkaan, olisin siel jo huomenna. Nii hyvät oltavat siel oli. Surullista et nuoret ei tajuu nauttii siitä ajasta, venaa kun muutat omillee.(Selviytyjä kaksi)

Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on tärkeää kiinnittää huomiota lapsen tai nuoren kiintymyssuhteiden takaamisen kannalta keskeisiin asioihin, kuten turvallisiin kasvuolosuhteisiin. Jo sijoituksen alkamisesta lähtien lapsella/nuorella tulisi olla mahdollisuus sellaisiin kokemuksiin, jotka tukevat hänen kehitystään ja vahvistuvat

myöhemmin elämässä voimavaroiksi. Biologisten suhteiden ylläpitoon tulee kiinnittää erityistä huomiota. Sijoitetulle lapselle/nuorelle sisarussuhteet saattavat olla ne läheisimmät ja merkityksellisimmät suhteet elämässä, varsinkin, jos suhteet vanhempiin ovat vaurioituneet. Läheisten ihmissuhteiden ylläpidossa tulee aina tapauskohtaisesti harkita, ovatko suhteet haitallisia lapsen tai nuoren turvallisuudelle tai normaalille kehitykselle. Sijoitushuoltoa voidaan järjestää monin eri tavoin ja lapsen tai nuoren tarpeiden mukaisesti. Sijaishuoltopaikkoja voivat olla yksityiset perhehoitokodit, ammatillisesti perhehoitokodit, joihin yleensä sijoitetaan vahvaa psykososiaalista tukea vaativia lapsia tai nuoria sekä laitoshoitopaikat. Laitoshoidon Suomessa järjestetään lastenkodeissa, nuorisokodeissa, koulukodeissa, vastaanottokodeissa sekä muissa ammatillisesti näihin rinnastettavissa lastensuojelulaitoksissa. Laitoshoidossa on myös mahdollista turvautua tarvittaessa lastensuojelulaissa säädettyihin rajoitustoimiin lapsen tai nuoren olosuhteiden turvaamiseksi. (Taskinen 2009, 76–79.)

Tarinoidemme Selviytyjät ovat kaikki käyneet läpi laitoshoidon eripituisina jaksoina sekä olleet rajoitustoimenpiteiden alaisina. Sijaishuolto aika on opettanut näille nuorille 'normaalin elämän' pelisääntöjä. Normaali elämä sisältää rajoja, rakkautta ja mahdollisuutta epäonnistua sekä silti tulla hyväksytyksi omana itsenään. Päivissä on ollut selkeä päivärytmi; normaalia koulunkäyntiä, harrastuksia sekä arvostavia ja tukevia aikuisia (ohjaajat).

Reinikaisen tutkimuksessa 'Nuorisokodista maailmalle, Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä' (2009) tulee ilmi, että "jotkut lapset ja nuoret haluavat mieluummin asua laitoksessa kuin sijaisperheessä, koska he kokevat laitoshuollon vähemmän uhkaavana tekijänä suhteessaan biologiseen perheeseen tai ystäviin. Sijaisperhe koetaan liian intiimiksi yhteisöksi". Toisaalta yleinen asenne laitoshuoltoa kohtaan on vieläkin kielteinen, ja sitä pidetään ei-toivottavana, ei-arvostettuna, huonosti resursoituna vaihtoehtona. (Reinikainen 2009, 1–12.)

2.3 Jälkihuolto

Jälkihuollon järjestäminen on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen vastuulla. Jälkihuoltoa järjestetään, kun lapsen tai nuoren sijaishuolto päättyy. Jälkihuollolla

pyritään tukemaan ja auttamaan nuorta sekä hänen huoltajiaan ja hoitavaa tahoa. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun nuori on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana, viimeistään järjestämisvelvollisuus päättyy kuitenkin, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 2007.)

Onnistuneen jälkihuollon tavoitteena on saattaa nuori palamaan kotiin tai muuttamaan itsenäiseen elämään. Sijoitusajan päätyttyä useimmat nuoret tarvitsevat vielä tueksi tuttua ja luotettavaa aikuista (ohjaaja), jolta on mahdollisuus pyytää apua. Jälkihuollolla on myös henkistä merkitystä työntekijälle. Ammatillisesti ajatellen työssä jaksamisen ja työmotivaation kannalta on tärkeää, ettei vuosien työ jää kesken vaan nuorta tuetaan niin pitkälle kuin mahdollista. Suunnittelu jälkihuollon toteuttamisesta on hyvä aloittaa ajoissa ja tehdä se huolellisesti yhteistyössä nuoren itsensä, vastaavien sosiaalityöntekijöiden sekä sijaishuollon työntekijöiden kanssa. Jälkihuollon toteuttavan tahon voi ostaa myös muualta tai jakaa monen eri toteuttavan tahon kesken. Vastaavalla sosiaalityöntekijällä on kuitenkin pääasiallinen vastuu toteutuksesta. (Taskinen 2009, 88–89.)

Vaikka kunnilla on velvollisuus järjestää jälkihuoltoa, ei asiakkaan ole pakko ottaa sitä vastaan. ”Kuitenkin useimmille jälkihuollossa olleille nuorille kolme tärkeintä tavoitetta liittyivät koulunkäyntiin tai opiskeluun, itsenäiseen asumiseen/arkeen ja raha-asioiden hoitoon.” (Eronen 2013, 71–72.) Näin oli myös tarinoidemme jälkihuollon läpikäyneille nuorille. Jälkihuollon voikin tässä mieltää myös huolehtivana ja turvallisena vanhempana, joka saattaa lapsensa maailmalle. Työntekijän tehtävänä on auttaa nuorta pitämään yllä itsenäistymistä tukevaa elämänsuuntaa ja tavoitteellista työskentelyä yhteisten sopimusten varassa. Erilaisten vertaistukiryhmien ja läheisverkostojen ylläpitäminen ja vahvistaminen heti sijoituksen alkuvaiheista lähtien vahvistaa lapsen/nuoren sosiaalista toimintakykyä ja luo edellytykset myöhemmälle selviytymiselle aikuisuuteen kasvaessa. (Känkänen 2013, 271.)

3 SELVIITYMISTARINOITA TUKEVA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Varhaiset kiintymyssuhteet ja niiden vaikutukset myöhempään elämään

Tässä työssä käsittelemme varhaisia kiintymyssuhteita ja niiden vaikutuksia myöhempään elämään englantilaisen lastenpsykiatrin ja psykoanalyytikon John Bolwbyn (1907–1990) ja hänen työtovereidensa luoman kiintymyssuhdeteorian kautta (Broberg, Almqvist & Tjus 2005, 117). Kiintymyssuhdeteoriat perustuu tieteelliseen näkemykseen lapsen kehityksestä läheisissä ihmissuhteissa (Silvén & Kouvo 2010, 68). Maailman terveysjärjestö WHO kääntyi Bolwbyn puoleen toisen maailmasodan jälkeen etsiessään henkilöä, joka pystyisi kokoamaan tietoja kodittomista lapsista sekä siitä, mitä tulisi tehdä näiden lasten tilanteen parantamiseksi. Pitkällisen tutkimustyön tuloksena Bolwby ja hänen työtoverinsa loivat kiintymyssuhdeteorian, jossa korostuu kiintymyksen merkitys ihmisen kehitykselle sekä se, kuinka varhaislapsuudessa koetut erot, laiminlyönti ja kaltoinkohtelu voivat vaikuttaa ihmisen myöhempään kehitykseen. (Broberg ym. 2005, 117.) Hautamäki (2001, 15) määrittelee Bolwbyn kuningasajatukseksi sen, että ”lapsen kokema äidinriisto ja äidin rakkauden menetys voivat uhata lapsen kehitystä. Samalla Bolwby nostaa esille lapsen todellisen elinympäristön merkityksen hänen kehitykselleen”. (Hautamäki 2001, 15.)

Perusta lapsen ja vanhempien väliselle kiintymyssuhteelle luodaan jo raskausaikana. Vanhemmat luovat tunnesuhdetta tulevaan lapseensa mielikuvien ja tunteiden avulla. Sikiö oppii tuntemaan äitinsä ja muiden usein kuulemiensa henkilöiden, useimmiten muiden perheenjäsenten, äänet. (Punamäki 2011, 99, 100, 104.) Jo vastasyntyneellä vauvalla on valmiuksia olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja hän tavoittelee aktiivisesti katsekontaktia. Vastasyntynyt kykenee tunnistamaan biologisen äitinsä äänen ja tuoksun perusteella. (Kalland 2004, 124–125.) Kiintymisen esivaiheessa (0–2 kk) vauvalle kehittyy katsekontaktin lisäksi myös hymy ja vastavuoroinen ääntely. Tässä kehitysvaiheessa vauva on vielä kiinnostunut kaikista henkilöistä, jotka osoittavat kiinnostuksensa vauvaa kohtaan. (Broberg ym. 2005, 122; Kalland 2004, 124.)

Noin kahden kuukauden ikäisenä vauva alkaa jo erottamaan tutummat henkilöt vieraammista. Ne henkilöt, jotka vauva tuntee parhaiten ja joiden kanssa hänellä on eniten

myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta, saavat helpoimmin esiin tunnistamisesta kertovia ilonilmauksia. Kiintymisen käynnistyminen sijoittuu noin neljän kuukauden ikään. Tällöin vauva hymyilee ja ottaa kontaktia helpoimmin perheensä muihin jäseniin. Vieraammat ihmiset saavat hänet hymyilemään yhä harvemmin. Tämä vaihe on tärkeä myös vanhempien kannalta. Useimmille vanhemmille kokemus siitä, että on lapsensa ”valittu”, on hyvin myönteinen. Tämä vahvistaa vanhemman tunnetta siitä, että hän on vastuussa lapsen hyvinvoinnista ja kasvusta. Vauvan ensimmäisten elinkuukausien aikana vanhemman tärkein tehtävä, vauvan perustarpeiden tyydyttämisen lisäksi, on auttaa häntä tunnesäätelyssä. Vauvan kyky säädellä voimakkaita tunteita on rajallinen ja hän tarvitsee vanhemman apua oppiakseen vähitellen niitä itse säätellemään. (Broberg ym. 2005, 122–123.)

Kiintymyskäyttäytyminen saavuttaa huippunsa yleensä noin seitsemän kuukauden iässä. Tässä vaiheessa aktivoituu niin sanottu eroahdistus, eli esimerkiksi vanhemman poistuessa huoneesta, vauva alkaa itkemään ja etsii vanhempaa (Broberg ym. 2005, 123). Tässä ikävaiheessa vauva alkaa vierastamaan myös vähemmän vieraita ihmisiä, esimerkiksi isovanhempiaan. Bolwbyn (1969/1997) mukaan kiintymyssuhde muotoutuu tässä vaiheessa malliksi, joka kuvastaa vauvan käsitystä itsestään, muista tärkeistä ihmisistä ja vuorovaikutuksesta. Vauvan tunteiden säätely ei ole enää riippuvainen vanhempien välittömästi tarjoamasta lohdutuksesta. Vauva, jolla on turvallinen kiintymyssuhde vanhempiansa, on oppinut luottamaan vanhempiansa, kun taas turvattomasti kiinnittynyt vauva ei ole. Hän esimerkiksi saattaa jatkaa itkemistä, vaikka häntä lohdutettaisiinkin. (Kalland, 2004, 128.) Lapsen ollessa noin 3–4-vuotias, hänen ja vanhemman suhde siirtyy uuteen kehitysvaiheeseen. Tässä iässä lapsen tiedolliset taidot kehittyvät. Hän alkaa ymmärtämään, että muilla ihmisillä voi olla toisenlaisia tunteita ja ajatuksia kuin hänellä itsellään. Tätä kutsutaan mielenteoriaksi. (Broberg ym. 2005, 109, 126.)

Varhaisen kiintymissuhteen tarkoituksena on varmistaa se, että lapsi kokee olevansa rakastettu. Tällöin lapsen on huomattavasti helpompi käsitellä ihmissuhteissa, erityisesti lapsen ja vanhemman, esiintyviä ristiriitoja. (Broberg ym. 2005, 126.) Kiintymyssuhde, eli ensimmäinen tunnepohjainen ihmissuhde, kehittyy ensimmäisen ikävuoden aikana. Se ei muodostu vauvan ja vanhemman välille itsestään. Vauva kiinnittyy vain niihin ihmisiin, jotka ovat ajallisesti riittävän paljon läsnä hänen ensimmäisen ikävuotensa

aikana. Pelkkä vanhemman fyysinen läsnäolo ei riitä kiintymyssuhteen muodostumiseen, lisäksi tarvitaan riittävästi vanhemman tarjoamaa varhaista vuorovaikutusta. (Salo 2003, 45.)

Kiintymyssuhdeteorian keskeisimpiä käsitteitä ovat sisäinen työskentelymalli ja turvallinen tukikohta. Sisäisen työskentelymallin tarkoituksena on kuvata todellisuutta, mutta myös mahdollistaa se, että ihminen ymmärtää, miten mallia muuttamalla myös todellisuus muuttuu. Toisin sanoen lapsi oppii ennakoimaan sen, mitä tapahtuu, jos hän toimii tietyllä tavalla. Lapsen sisäisten työskentelymallien tulee vastata hyvin todellisuutta, jotta ne hyödyttävät häntä vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Myönteiset kokemukset läheisissä vuorovaikutussuhteissa edesauttavat silloin, kun lapsen elämänpiiri laajenee, esimerkiksi hänen aloittaessa päivähoitossa. Pystyäkseen toimimaan uusissa tilanteissa, lapsi niin sanotusti luo sen ympäristön, johon hänen sisäiset työskentelymallit on sovitettu. Turvalliset sisäiset työskentelymallit avustavat lasta myönteisen ympäristön luomisessa. Turvattomat puolestaan vaikeuttavat vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. Sisäiset työskentelymallit voivat kehittyä myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. Niihin vaikuttaa lapsen vuorovaikutus muiden ihmisten, niin perheensä kuin muiden ihmisten kanssa, koko kasvun ajan ja aikuisena. Turvallinen tukikohta on kiintymyssuhdeteorian oleellisin käsite. ”Sillä tarkoitetaan kahta vanhemman huolenpitokykyyn kuuluvaa näkökohtaa: 1. olla tukikohtana lapsen tutkiessa maailmaa ja 2. toimia ”turvasatamana”, johon lapsi voi palata kokiessaan uhkaa tai vaaraa.” (Broberg ym. 2005, 127–129, 139.)

Bolwbyn läheinen työtoveri Mary Ainsworth tutkijoineen kehitteli vierastilanteen (Strange Situation Procedure eli SSP), jonka avulla on mahdollista tutkia pienten lasten kiintymyssuhdetta ja -suhteiden yksilöllisiä eroja. Se on menetelmä, jolla voidaan tutkia miten lapsi toimii turvallisuuttaan uhkaavassa tilanteessa, sekä päätellä, millainen lapsen kiintymyssuhdemalli on. (Hautamäki 2011, 34; Silvén & Kouvo 2010, 74–75.)

Turvallisesti kiintyneellä lapsella on ollut myönteisiä kokemuksia siitä, että hänen tarpeisiinsa on vastattu. Hän on omaksunut vuorovaikutusmallin, jossa hän tuntee olevansa huolenpidon arvoinen. Hänen on helppo ilmaista tunteitaan ja tarpeitaan, koska hän on oppinut, että niihin vastataan. (Kalland 2004, 131; Silvén & Kouvo 2010, 75.) Lapset ovat pienestä pitäen kiinnostuneita ympäristöstään, uusista ihmisistä ja esineistä.

Turvallisesti kiintynyt pieni lapsi tutkii ympäristöönsä kiinnostuneesti, mutta pitää huolen siitä, että vanhempi, turvasatama, on lähellä saatavilla. (Silvén & Kouvo 2010, 71–75.) Nummenmaan (2010, 185) mukaan turvallinen kiintymyssuhde on yksi tärkeimmistä suojaavista tekijöistä tunne- ja sosiaalisen elämän riskitekijöitä vastaan.

Turvattomia kiintymystyyppejä on kahdenlaisia. Välttelevästi kiintyneen lapsen vanhempi on jättänyt vastaamatta lapsen sisäisestä hädästä kertoviin viesteihin lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana, eikä lapsi koe tarvetta käyttää vanhempaansa turvasatamana tutkiessaan ympäristöönsä. Hän saattaa ajoittain jakaa uudet kokemuksensa vanhemman kanssa, mutta leikkii ja tutkii ympäristöönsä kuitenkin mielellään yksin. (Hautamäki 2001, 36–37; Silvén & Suokko 2010, 76.) Hänelle on kehittynyt voimakas tarve luottaa itseensä, koska hän ei ole saanut tarvitsemaansa läheisyyttä samalla tavalla kuin turvallisesti kiintynyt lapsi. Lapset kuitenkin tarvitsevat vanhempiensa läheisyyttä takaamaan turvallisuuttaan. Välttelevästi kiintynyt lapsi on oppinut siihen, ettei hän voi ilmaista tunteitaan, erityisesti kielteisiä, saadakseen tarvitsemaansa vanhemman läheisyyttä. Ristiriitaisesti kiintyneen lapsen vanhempi on vastannut lapsen viesteihin herkkätuntoisesti, mutta ennalta-arvaamattomasti. Heidän vuorovaikutukseensa vaikuttaa enemmän vanhemman halukkuus vastata lapsen tarpeisiin kuin lapsen viestit. Ristiriitaisesti kiintyneellä lapsella ei ole luottamusta omiin kykyihinsä ja hän muuttuu helposti joko välinpitämättömäksi tai hyvin ripustautuvaksi. (Broberg ym. 2005, 130, 131.)

Jäsentymättömästi kiintyneen lapsen sisäisestä hädästä kertoviin viesteihin on jätetty johdonmukaisesti vastaamatta. Vanhemman käytös lasta kohtaan on voinut olla aggressiivista tai täysin välinpitämätöntä. Hänellä voi olla käsittelemättömiä traumoja, jotka heräävät eloon lapsen voimakkaan tunnereaktion myötä ja saavat hänet käyttäytymään ennalta-arvaamattomasti. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus perustuu suureksi osaksi pelolle. Lapsen hakiessa turvaa vanhemmalta, joka pelottaa, hän joutuu ristiriitaiseen tilanteeseen, eikä hänen ajattelukykynsä riitä muodostamaan mentaalista mallia tästä tilanteesta. Jäsentymätön kiintymyssuhde ei aina ole vanhemman toiminnan seurausta. On tutkittu, että lapsilla, joilla on älyllinen kehitysvamma tai synnynnäisiä neurologisia vaurioita, on suurempi alttius kiintyä jäsentymättömästi. (Broberg ym. 2005, 131–134.)

Huostaan otetuilla lapsilla on pääasiassa ristiriitainen ja jäsentymätön kiintymyssuhde. He ovat kehittäneet jo hyvin varhain suhteessa olemisen mallin, jossa he luottavat vain itseensä ja he pyrkivät hallitsemaan kaikkea ja kaikkia, jotta kokevat olevansa edes hieman turvassa. Vakavat varhaisen kiintymyssuhteen häiriöt ja jatkuvat traumaattiset kokemukset voivat pahimmillaan vaurioittaa heidän kehitystään kaikilla sen osa-alueilla, eli tunne-elämän, älyllisen, sosiaalisen ja fyysisen kehityksen alueilla. (Tuovila 2008, 38–40.)

Hughesin (1997) mukaan traumatisoituneen lapsen ja nuoren tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa se, että

he yrittävät ponnekkaisesti hallita kaikkia tilanteita, erityisesti hoitajiensa käyttäytymistä ja tunteita. He nauttivat yhteenotoista, ja heillä on pakkomielleenä voittaa ne. He tuntevat voimistuvansa toistamalla jatkuvasti sanaa ”Ei!”. He aiheuttavat emotionaalista ja joskus myös fyysistä tuskaa toisille. He pitävät kynsin hampain kiinni kielteisestä käsityksestä itsestään. Heillä on hyvin rajoittunut kyky säädellä tunnetilojaan. He välttävät hauskanpitoa, puuhastelua tai nauramista. He välttävät toisen tarvitsemista tai avun ja palveluksen pyytämistä toiselta. He välttävät kehuksi tulemista ja sitä, että heidät koetaan arvokkaaksi. He välttävät olemasta rakastettuja ja sitä, että he olisivat erityisiä jollekin. Heillä peruskokemus itsestä on häpeän verhoama. (Tuovila 2008, 44–45.)

Sillä, millaiseksi kiintymyssuhdemalli on kehittynyt, on merkitystä myöhemmässä lapsuudessa, nuoruudessa ja aikuisuudessa. On todettu, että turvallisesti kiintyneillä lapsilla on leikki- ja kouluikäisenä paremmat suhteet vanhempiinsa ja muihin aikuisiin kuin turvattomasti tai jäsentymättömästi kiintyneillä. Heidän sosiaaliset taitonsa ovat hyvät ja heillä on kavereita. Turvallinen kiintyminen on yhteydessä myös parempaan oppimiseen ja vähäisempiin mielenterveysongelmiin, mukaan luettuina syömishäiriöt. (Broberg ym. 2005, 136; Rusanen 2011, 270.)

Tutkimuksissa on todettu, että varhaisiän turvaton kiintymyssuhde on yhteydessä aikuisiän mielenterveysongelmiin. Se vaikuttaa myös varhaisaikuisuuden kumppanisuhteisiin. Turvallisesti kiintynyt aikuinen uskaltaa päästää rakkauden kohteensa tunnetasolla lähemmäs, kun taas turvattomasti kiintynyt saattaa vältellä läheisyyttä. (Rusanen 2011, 277.) Varhaisiän kiintymyssuhde vaikuttaa myös vanhemmuuteen. On yleistä, että vanhemman oma varhaisiän kiintymyssuhdemalli siirtyy hänen lapsilleen. On hyvä muistaa, että aikuisella on mahdollisuus muutokseen;

hän voi muuttaa omia tapojaan olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Varhaisiän kiintymyssuhde ei aina määrittele kaikkia tulevia ihmissuhteita. Ihmisellä on mahdollisuus luoda elämänsä aikana useampia kiintymyssuhteita, jotka voivat toimia menneisyyden ihmissuhteiden korjaajana ja jäsentäjänä sekä tulevien läheisten ihmissuhteiden rakennusvälineenä. (Salo 2003, 75–76.)

3.2 Identiteetin rakentuminen vuoropuhelujen kautta

Nuoren minä-kuva rakentuu aina yhdessä yksilön ja ympäristön vuorovaikutusprosesseissa. ”Ihmisen minuudella voidaan tarkoittaa opittua minää (persoonaa) ja yksilöllistä minää (ydinminä). Persoonaa viittaa kaikkeen siihen, minkä ihminen on sisäistänyt ympäristöstään ja mikä on muodostunut hänen persoonansa piirteiksi perimän antamien rajojen puitteissa. Yksilöllinen minuus on aina ainutlaatuinen. Yksilöllisyyttä ei voi mitata, vaan se on arvo sinänsä, olivatpa yksilön kyvyt ja menneisyys millaiset hyvänsä.” (Dunderfelt 2011, 94.)

Identiteetissä ihminen määrittelee omaa paikkaansa tässä maailmassa. Hän ikään kuin keskustelee itsensä ja hänelle merkityksellisten ihmisten kanssa. Hän pohtii kuka hän on ja mihin hän kuuluu? Identiteetin rakentaminen onkin eräänlaista tarinallista kerrontaa. Oma persoonaa ja minuus sekä koko käsitys olemassaolosta rakentuvat näiden eräänlaisten vuoropuhelujen kautta. Ihminen muokkaa jatkuvasti käsitystä siitä millainen hän on ja yrittää jäsentää itseään ympäristöönsä. Tämä kehittäminen ja arviointi kestävät koko elämän ajan. Tämä vuoropuhelu ja tarinallinen minuus riippuvat vahvasti myös siitä kulttuurista ja ympäristöstä, joissa ihminen elää. Ihminen hahmottaa itseään ja yksilöllistä elämänsä niin kulttuurisessa kuin myös historiallisessa kontekstissa. (Niemi 2003, 40–41.)

Tarinoidemme selviytyjien muistot, nykyisyys ja tulevaisuuden haasteet ovat sekoittuneet paitsi lastensuojelun toimenpiteiden myös monikulttuuristen aspektien kautta. Osa heistä on joutunut arvioimaan ja arvottamaan itseään myös oman kulttuuriperimän ja erilaisen taustansa valossa suhteessa nyky-yhteiskuntaamme ja sen valtaväestöön. Heidän tarinansa ovat muovautuneet jatkuvassa vuorovaikutuksessa monella eri tasolla ja

merkityksissä. ”Erillisyyden ja oman erilaisuuden hyväksyminen ovat yksilöllisen minuuden ja selkeän identiteetin hyväksymisen sisäisiä ehtoja.” (Dunderfelt 2011, 91).

Lastensuojelutausta erottaa lapsia/nuoria valtaväestön ikätovereista, vaikka leimaa ei ääneen sanottaisikaan. Kulttuuritaustan moninaisuus tuo tähän vielä lisähaasteensa hahmottaa omaa identiteettiään ikäkauden myrskyissä. ”Sijoituksissa lapset/nuoret joutuvat identiteetin rakennuskurssille, jotta löytäisivät uudelleen jatkuvuuden elementit.” (Barkman 2013, 274).

Lastensuojelun toimenpiteiden läpikäyneet lapset ja nuoret saattavat kantaa taakkanaan haastavaa identiteettiä, joka voi vaurioittaa heidän tasapainoista kehittymistään. Heitä onkin kannustettava käyttämään elämänsä rakennusaineina omia, myös negatiivisia, kokemuksiaan Tunteet sivuun jäämisestä, loukatuksi ja hylätyksi tulemisesta voidaan kuitenkin ”sanoittaa uudelleen” korjaavilla ja vahvistavilla kokemuksilla, arvannon tuntemuksilla sekä hyväksytyksi tulemisen tunteilla. Hyvät ja tukevut kokemukset sekä mielihyvä lisäävät turvallisuudentunteen ja kasvun mahdollisuuksia. (Känkänen 2013, 267–269.)

Leimautuminen negatiivisesti ja kokemukset erilaisuudesta muokkaavat vahvasti lapsen/nuoren minä-kuvaa ja identiteettiä. Huostaan otetut ja sijoitetut lapset/nuoret saattavat kokea huonommuutta ja syyllisyyttä omasta tilanteestaan. Myönteisten kokemusten vahvistaminen ja turvallisen ja arvostavan aikuisen läsnäolo voi muuttaa näitä tuntemuksia kohti itsearvostusta ja tervettä minä-kuvaa. Ydinkysymyksenä on kokemus omasta toimijuudesta ja oman elämäntarinan näköaloista. Tuntuuko lapsesta/nuoresta, että hänen elämänsä ja kokemuksensa ovat arvokkaita ja luovat mahdollisuuksia vai sulkevat ovia edestäpäin. Identiteettiä ja tulevaisuutta pitäisi pystyä rakentamaan omien voimavarojen – ei pelkkien puutteiden varaan. ”Onnellinen lapsuus” ei ole aina se ratkaisevin tekijä. Lapsuus ei koostu pelkästään onnellisista kokemuksista vaan kosketus omiin negatiivisiin kokemuksiin ja tunteisiin on olennaista. (Barkman 2013, 275.)

Jotta ihminen voi terveellä tavalla tehdä työtä ja ottaa vastuuta elämästään sekä kokea empatian ja onnen tunteita, hänellä tulee olla eheä minä-kuva. Tämä käsitys omasta itsestään tulisi olla mahdollisimman todenmukainen omiin taitoihin ja kykyihin nähden,

kuten myös muiden käsitykseen hänestä. Kun ihminen saa rehellisiä havaintoja itsestään ja vastavuoroisesti ympäristöstään, hänestä kasvaa tasapainoinen aikuinen. Minä-kuvaa voi myös havainnoida väärin. Ympäristöllä ja läheisillä ihmisillä on tässä suuri vaikutus. (Keltikangas-Järvinen 2010, 119.)

Ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin ja terveeseen minä-kuvaan liittyy sellaiset ominaisuudet kuin kyky palautua vastoinkäymisistä sekä ennakoida niitä. ”Resilience-käsite liittyy minän joustavuuteen, itsekorjautuvuuteen ja kykyyn ennakoida uhkia.” (Ungar 2004) Resilience - käsitettä on verrattu lastensuojelun suomalaisissa tutkimuksissa kuminauhaan, joka venyy kireäksi ja palautuu takaisin lepoon tai paukahtaa helposti rikki. Se, katkeako kuminauha, riippuu niin ympäristötekijöistä, yksilön voimavaroista kuin saatavilla olevasta tuesta. (Barkman 2013, 278.) Lastensuojelun piirissä olevat lapset/nuoret saattavat tarvita erityisen paljon tukea ja ohjausta oman minä-kuvan rakentamisessa uudelleen, sillä heillä ei ole välttämättä työkaluja tai kokemuksia tällaisesta kasvamisesta. Barkmanin (2013) mukaan resilienssi onkin tässä suhteessa onnistunutta neuvottelua ympäristön kanssa omista voimavaroista, vastavuoroista toimintaa, jotta vastoinkäymisten keskellä voi määritellä, kokea ja nähdä itsensä terveeksi ja eheäksi. Turvallinen ja luotettava aikuinen on avainasemassa tässä prosessissa lapsen/nuoren tukena arvostavalla ja rakastavalla tavalla. (Barkman 2013, 277–.279.)

3.3 Nuoruus ja aikuisuus käsitteinä kasvatusteorioissa

Nuoruus voidaan Dunderfeltin (2011) mukaan jakaa kolmeen jaksoon, joissa jokaisessa on erityisiä haasteita ja kehitystehtäviä nuorelle ihmiselle. ”Nämä jaksot ovat nuoruusiän varhaisvaihe (12–15-vuotiaana), nuoruusiän keskivaihe (15–18-vuotiaana) sekä nuoruusiän loppuvaihe (18–20-vuotiaana).” Nuoruusiän varhaisvaiheessa käydään läpi ihmissuhteiden kriisiä, nuoren irtautuessa omista vanhemmistaan ja solmiessaan ystävyysuhteita ikätovereihinsa. Nuoruusiän keskivaiheessa käydään läpi omaa minua ja identiteettiä, pohditaan omaa paikkaa perheessä ja laajemmassa ympäristössä, kokeillaan rajoja ja kapinoidaankin. Nuoruusiän loppuvaiheessa nuori alkaa pohtia syvemmin paikkaansa maailmassa ja itsenäistyy ja irtautuu perheestään. (Dunderfelt 2011, 84–85.)

Jokaisen vaiheen kohdalla nuori tarvitsee tukea ja turvaa aikuisilta, vaikka näyttäisikin rimpuilevan heidän rajoja vastaan. Tässä vaiheessa erityisesti hyväksyntä, rakkaus ja turvallisuus korostuvat, sillä nuori peilaa itseensä suhteessa muihin. Sinkkonen (2010) kuvaa nuoruusikää täynnä ristiriitoja ja paradokseja. ”Nuori on monien mittausten mukaan terveimmillään. Hän on voimakas ja nopea ja kestää paljon fyysistä räsitusta. Toisaalta nuoren mielialan nopeat ja voimakkaat vaihtelut, johtuen hormonitoiminnan muutoksista, aiheuttavat tunteiden myllerrystä, raivonpuuskia ja vuoristorataa arkisistakin asioista, joka voi vanhemmille olla äärimmäisen kuluttavaa.” (Sinkkonen 2010a, 40–41.)

Dunderfelt nostaa kirjassaan *Elämänkaaripsykologia* (2011) esille tunnetun kehityspsykologi Robert J. Havighurstin luokittelut nuoruuden ja aikuisuuden kehityskuluista. Tämän luokittelun mukaan ”nuoruuden kehitystehtävät ovat haasteita, joiden kohtaaminen ja joista selviytyminen mahdollistavat yksilön kehittymisen ja siirtymisen seuraavaan elämänvaiheeseen.”

Näin ollen nuoruuden kehitystehtäviin kuuluu: uuden ja kypsemmän suhteen saavuttaminen molempiin sukupuoliin, oman maskuliinisen tai feminiinisen puolen löytäminen, oman ulkonäön hyväksyminen, itsenäisyyden saavuttaminen tunne-elämässä vanhempiin ja muihin aikuisiin nähden sekä valmistautuminen avioliittoon ja perhe-elämään. Kehitystehtäviin kuuluu myös vastuunottaminen omista taloudellisista asioista sekä maailmankatsomuksen, arvomaailman ja moraalin kehittäminen ja sosiaalisesta vastuullisen käyttäytymisen opettelu ja saavuttaminen. Biologisen kehityksen lisäksi nuoren sisäinen psykologinen kehitys on merkityksellistä aikuisuuden saavuttamiseksi. (Dunderfelt 2011, 85–86.)

Suomen lain mukaan 18-vuotias on täysi-ikäinen ja täysin vastuullinen teoistaan ja päätöksistään lain ja yhteiskunnan edessä. Aikuisuus on kuitenkin tapahtumasarja ja kasvamisprosessi, joka jatkuu koko elämän eikä ole riippuvainen päivämääristä tai vuosista. (Dunderfelt 2011, 92).

Dunderfelt nostaa esille Havighurstin määritelmän aikuisuuden kehitystehtävistä, joita ovat: ”elämäkumppanin valitseminen, avioliitossa elämään oppiminen, lasten kasvattaminen, kodin hoitaminen, ansiotyön aloittaminen, yhteisöllisen vastuun ottaminen sekä sellaisten sosiaalisten ryhmien löytäminen, joihin tuntee kuuluvansa.” (Dunderfelt 2011, 97.) Kriittisenä huomiona kehitystehtäviin voidaan todeta, että yhteiskunnan muuttuessa eivät kaikki näistä kehitystehtävistä ole samassa muodossa

tärkeitä kuin ennen. Esimerkiksi parisuhteen monimuotoisuus, lasten saaminen avioliiton ulkopuolella ja erilaiset asumisjärjestelyt sekä moninaiset suhteet ovat ajoittain sivuuttaneet avioliiton merkitystä. Työttömyys ja lama vaikuttavat taas oleellisesti ansiotyön mallin opetteluun. Moni nuori aikuinen ei ole saanut töitä tai oppinut työnteon mallia, vaikka haluaisikin elättää itsensä vastuullisesti ja olla tuottava osa yhteiskuntaa. Jos työttömyys on lähtenyt jo kotoa kierteenä vanhemmilta, puutteet kasvavat ylisukupolvisesti.

Aikuisuuteen kuuluu sosiaalisten taitojen lisäksi oman persoonallisuuden uudelleen muokkaamista, omien opittujen asenteiden, arvojen ja toimintamallien kohtaamista sekä yksilöllisen minuuden etsintää. Aikuisuus ei ole vain lapsuuden ja nuoruuden jatke, vaan oma elämänvaiheensa, jossa ihmiselle voi syntyä uusia ja uudistavia kykyjä ja piirteitä. Aikuinen ihminen on näin menneisyytensä muovaama persoona, mutta samalla myös ainutkertainen yksilö, joka aktiivisesti muokkaa ja vaikuttaa oman elämäänsä suuntaan. (Dunderfelt 2011, 92–98.) Nuoruudesta aikuisuuteen siirrytään tiettyjen instituutioiden välityksellä, kuten työmarkkinoille tulo, kotoa lähteminen ja perheen perustaminen. Siirtymävaiheessa huomio kiinnittyykin yleensä ongelmiin, kun asiat eivät etene niin selväpiirteisesti. ”Lastensuojelunuorilla institutionaalinen siirtyminen saa omat erityispiirteensä, kun esimerkiksi laitoksesta pois muuttava nuori siirtyy jälkihuollon piiriin.” (Strandell, Julkunen & Lamminen 2002, 113.)

3.4 Sosiaalinen toimintakyky

Sosiaalisesti toimintakykyinen ihminen pystyy työskentelemään ja olemaan sosiaalisissa suhteissa läheistensä ja yhteisönsä kanssa sekä selviämään elinympäristössään. Hän on osallinen omaan elämäänsä sekä vastuullinen ihminen. Sosiaalisesti toimintakykyisen ihmisen elämä tuntuu mielekkäältä. Sosiaaliseen toimintakykyyn katsotaan kuuluvaksi myös vapaa-ajan erilaiset viettomahdollisuudet sekä aktiivinen harrastaminen. Sosiaalisesti toimintakykyinen henkilö kykenee rakastamaan ja tuntemaan rakkautta ja lämpöä läheisiään kohtaan ja luomaan sekä pitämään yllä erilaisia ihmissuhteita niin perheessä, ystäväpiirissä kuin työelämässä. Hän pystyy toimimaan aktiivisesti arjen eri osa-alueilla, ympäristössään sekä yhteiskunnassa. Sosiaalinen toimintakyky on näin ollen sekä fyysistä että psyykkistä toimintaa. Sosiaalinen toimintakyky pitää sisällään niin

elämänhallintaa, sosiaalisuutta ja sosiaalisia verkostoja kuin osallisuuttakin. Lastensuojelutaustaisilla lapsilla ja nuorilla voi olla suuria haasteita juuri sosiaalisen toimintakyvyn alueella. Ihmisen kehitystaustalla (kiintymyssuhteet) onkin merkittävä yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisiällä. Ihmissuhteiden laadulla on merkitystä lapsuudessa ja myöhemmän kehityksen kannalta. Sellaiset vanhemmat, jotka huolehtivat perhe-elämästä kokonaisvaltaisesti usein kasvattavat myös toimintakykyisiä lapsia/nuoria. Kasvattajien vastuu on siis merkittävä. (Metsävainio 2013, 9, 12.) Metsävainion tutkimuksessa Sosiaalisesta toimintakyvystä (2013) mukaan liitetään myös elämänhallinnan käsite.

Elämänhallinta on kokonaisuus, jossa ihminen yrittää sovittaa yksilölliset tavoitteensa, yhteisön odotukset ja velvollisuudet toimintaansa ohjaavaksi kokonaisuudeksi. Elämänhallintaan sisältyy fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Puutteet elämänhallinnassa voivat ilmetä avuttomuutena. Jos ihminen ei koe, että pystyy vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun, se voi johtaa luovuttamiseen ja välinpitämättömyyteen omaa elämää kohtaan. Elämänhallinta näkyy ihmisen jokapäiväisessä elämässä ja arjessa. (Metsävainio 2013, 59.)

Elämäntapahtumien vaikuttamiseen liittyy vahvasti myös kyky tarkastella omaa menneisyyttään. Vaikka taustalla olisikin negatiivisia kokemuksia, kyky elää ja tarkastella niitä uudelleen traumatisoitumatta on ainoa mahdollisuus kasvuun tulevaisuudessa. Niemi (2003) toteaa omassa tutkimuksessaan 'Mihin kuulun, kuka olen', että "sijoitetuille lapsille ja nuorille tulisikin antaa tilaa ja mahdollisuus tarkastella omaa menneisyyttään. Niemen mukaan mahdollisuus vaikuttaa omaa elämää koskeviin päätöksiin on erityisen tärkeää juuri sijoitettujen lasten ja nuorten kohdalla." (Niemi 2003 136–142.)

Sosiaalinen toimintakyky on siis tiiviisti yhteydessä psyykkiseen toimintakykyyn eli psyykkiseen hyvinvointiin, tyytyväisyyteen elämään ja vahvaan itsearvostukseen. Ne, jotka selviytyvät hyvin aikuisena, huolimatta useista lapsuusajan riskitekijöistä (esimerkiksi häiriöistä kiintymyssuhteissa) ovat tuoneet useissa tutkimuksissa esille myönteisten elämäntapahtumien ja oman valinnan merkityksen sosiaalisessa toimintakyvyssä. Myös myönteiset kokemukset voivat kasautua. Näitä voivat olla hyvät vuorovaikutussuhteet, vastavuoroisuus, turvallisuus ja luottamus aikuisin. Kuitenkin vaikeudet ja niistä selviytyminen voivat tehdä ihmisestä sinnikkään ja periksi antamattoman haasteita kohdatessaan. "Kehityksen käännekohdissa käynnistyy usein

kehämäinen tapahtumakulku, jossa suotuisaksi muuttuneet elämänolosuhteet vahvistavat itsekunnioitusta ja hallinnan tunnetta omasta elämästä ja kehityksestä.” (Nurmi ym. 2009, 201–204.)

Sosiaaliseen toimintakykyyn kuuluvat myös käsitteet sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Nämä edistävät sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitoa. Sosiaalisuudella tarkoitetaan halua olla ihmisten seurassa ja sosiaaliset taidot tarkoittavat taitoa selvittää sosiaalisista tilanteista. ”Sosiaalisuus edesauttaa sosiaalisten taitojen hankkimista, mutta ei takaa niiden olemassaoloa.” (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18.) Sosiaalisesta toimintakyvystä ja sosiaalisesta osallisuudesta puhuttaessa, nostetaan usein esille lastensuojelulasten- ja nuorten kohdalla (hieman negatiivisessa mielessä), syrjäytymisen käsite. ”Syrjäytymisen käsitteellisenä vastakohtana juuri on sosiaalisen osallisuuden toteutuminen. Sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi pyritään siihen, että yhteiskunnan toiminnoista syrjään jääneet tulevat uudelleen osallisiksi näistä toiminnoista, kuten työstä, vapaa-ajan harrastuksista ja koulutuksesta.” (Juhila 2006, 53).

3.5 Osallisuus

Osallisuutta opinnäytetyössämme voidaan ajatella monelta tasolta. Erilaisissa lastensuojelun institutionaalisissa vuorovaikutustilanteissa tavoitteet, vuorovaikutuksen asetelmat ja lapsen osallisuus niissä vaihtelevat. Lapsen osallisuutta tulisi tarkastella tilannekohtaisesti sen mukaan, mikä kohtaamisen tarkoitus ja tavoite on. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 42). Osallisuus alkaa jo lastensuojelutoimenpiteen alussa, ja muovautuu erilaiseksi sen edetessä. Positiivisessa lopputuloksessa osallisuus on kiinnittymistä lähiyhteisöön, sosiaalisiin verkostoihin ja yhteiskuntaan sekä yksilön tunnetta vaikuttamisen mahdollisuudesta omiin asioihin sekä kuulumisena joukkoon. Toimiva Lastensuojelu -loppuraportissa (2013) pidetään erittäin tärkeänä, että lastensuojelun asiakkaina olleista kokemusasiantuntijoista kootaan kehittämissyrymiä, ja toimintaa jatketaan kunnissa ja valtionhallinnossa niin, että lasten, nuorten ja perheiden kokemukset otetaan huomioon lastensuojelun laadun arvioinnissa ja kehittämisessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 19, 18).

Osallisuus on laajasti tarkasteltuna yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Sen rakentuminen on vastavuoroista toimintaa, jonka edellytyksenä on yhteisön jäsentensä huomioiminen sekä jäsenten aktiivinen mukaan tuleminen. (Oranen 2008, 7, 9.) Keskinäisellä vuorovaikutuksella ja suhteilla, niin lasten keskinäisillä kuin lasten ja aikuisten välisillä, on suuri merkitys osallisuuden kokemuksen syntyyn (Stenberg 2010, 66). Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, millä tavoin hän voi olla osallisena hänen etunsa turvaamiseksi tehtävän työn määrittämisessä, toteuttamisessa ja arvioinnissa (Lastensuojelun käsikirja 2014).

Lastensuojelun yksi keskeisimmistä periaatteista on lapsen osallisuus. Lapsen oikeus osallisuuteen itseään koskeviin asioihin on suojattu vahvasti lainsäädännöllä sekä kansainvälisillä sopimuksilla. (Saastamoinen 2010, 65–66.) Yhdistyneiden kansakuntien (YK) yleissopimus lapsen oikeuksista velvoittaa huomioimaan myös lapset yhteiskunnallisina toimijoina (Lapsiasiavaltuutettu i.a.a.). Perustuslakimme antaa lapsille oikeuden ilmaista mielipiteensä kaikissa heitä koskevissa asioissa oman kehitystasonsa mukaisesti (Suomen perustuslaki 1999). Tätä ajatusta vahvistavat myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812) sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisesta (1983/361) (Jussila 2014, 30). Vuonna 2008 voimaan astunut lastensuojelulaki painottaa lasten ja nuorten osallisuutta tukiprosesseissa. Laissa korostetaan myös ennaltaehkäisevän toiminnan ja avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta. Eri ammattiryhmien osaamisen yhdistäminen multisysteemisissä intensiivimalleissa, toiminallisuuden ja terapian yhdistäminen, voi tulevaisuudessa olla lain edellyttämä ratkaisu nuorten osallisuuden vahvistamiseksi. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 208.)

Ihmisen identiteetin kehittymiselle on tärkeää se, että hänellä on mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä yhteisöissä, kuten esimerkiksi perhe, suku, asuinalue, koulu ja harrasteryhmät. Osallistuminen näiden yhteisöjen toimintaan ja elämään antaa kasvavalle lapselle mahdollisuuden rakentaa tietoisuuttaan siitä kuka olen, mihin kuulun ja miten minä elän. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 149.) Osallisuus on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytyksistä. Osallistumisen kautta opitaan olemaan, toimimaan ja elämään yhdessä. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Huostaan otettujen lasten ja nuorten kokemukset osallisuudesta ennen huostaanottoa voivat olla vähäisiä tai niitä ei ole laisinkaan. (Oranen 2008, 16.) Huostaan otettu lapsi tulee osaksi yhteisöä, johon hänet sijoitetaan. Hänen osallisuuttaan on mikrotasolla tarkasteltuna yhteisön arjen

toimintoihin osallistuminen. Näihin kuuluvat muun muassa kodin ylläpitotaidot, koulunkäynti ja harrastaminen. (Stenberg 2010,66.)

Osallistuminen tuo lapselle kokemuksen siitä, että hän tullut nähdyksi ja kuulluksi. Edellä mainitut seikat ovat syrjässä olemisen ja yksinäisyyden vastakohtia. (Lapsiasiavaltuutettu i.a.b.) Osallistuminen omien asioiden hoitoon voi antaa lapsille ja nuorille kokemuksia siitä, että heidän ajatuksensa ja mielipiteensä ovat arvokkaita ja heidän on mahdollista vaikuttaa asioihin (Oranen 2008, 16). Tätä kokemusta voidaan vahvistaa monin eri keinoin. Arjen ympäristöissä, kuten kotona tai koulussa, lasten ja nuorten osallisuutta päätöksentekoon ja vaikuttamismahdollisuuksiin voidaan lisätä kuuntelemalla heitä sekä kunnioittamalla ja huomioimalla heidän mielipiteitään. (Nivala 2010, 19–20.)

3.6 Selviytyminen

Selviytymistä tapahtuu aivan uskomattomista olosuhteista sekä lähtökohdista. Selviytyminen on aina omien pelkojen ja epävarmuuksien voittamista. Selviytymiseen liittyy myös eheytyksen käsite. Näitä molempia edesauttaa korjaavat kokemukset ja tuki sekä luottamuksen tunne. Selviytymisen tunteeseen liittyy läheisesti myös turvallisuuden tunne. Turvallisuus koostuu psyykkisestä ja fyysisestä turvallisuudesta. Lastensuojelutaustaisilla henkilöillä nämä kaikki osa-alueet ovat saattaneet järkkyyä. (Hyytinen 2013, 256–257.) Selviytyminen voi olla ulkoisesti pientä, mutta se voi olla henkilölle itselleen koko elämän mittainen eheytyksen kokemus.

Useilla huostaan otetuilla lapsilla ei ole kokemusta turvallisesta, eli hoitavasta, arjesta, johon kuuluvat päivittäiset rutiinit, eli samankaltaisina toistuvat toiminnot kuten esimerkiksi aamutoimet, säännölliset ruoka-ajat, iltatoimet ja nukkumaanmeno suurin piirtein samaan aikaan joka ilta. Koulunkäynnillä ja harrastuksilla on myös tärkeä osuus arjen rytmittämässä. (Niemelä 2005, 70; Sinkkonen 2010b, 10.) Usein lapsi tai nuori sijoituksen alkuvaiheessa vastustaa rajoja ja rutiineja juuri sen vuoksi, että he eivät ole niihin tottuneet. On todennäköistä, että heidän on täytynyt huolehtia itsestään ja sisaruksistaan sekä vanhemmistaan ja heidän elämänsä on ollut kaoottista. Rutiinien ja rajojen avulla lapsi pystyy omaksumaan kokemusmaailmaansa järjestystä. (Tuovila 2008, 54.)

Säännöllisyys on hoitavan arjen perusta. Lapsen luottamuksen sekä turvallisuuden tunteen kehittyminen edellyttää asioiden ja toimintojen säännöllistä toistuvuutta. Hoitavaan arkeen kuuluvat ravitsevan ruuan ja terveellisiin ruokailutottumuksiin ohjaamisen lisäksi levosta ja puhtaudesta huolehtiminen, asianmukaiset vaatteet sekä virikkeellinen toiminta. Lisäksi siihen kuuluu ulkoilu ja liikunta, ympäristön siisteydestä ja mukavuudesta huolehtiminen sekä talousasioiden opettaminen. Lasta ja nuorta tulee tukea hänen valinnoissaan ja päätöksissään. Tärkeää on myös hoito ja huolenpito lapsen ja nuoren sairastessa tai hänen ollessa muutoin lisääntyneen huolenpidon tarpeessa. (Jussila 2014, 27.)

Jussila (2014, 28) mainitsee pro gradu–työssään, että hoitavassa arjessa tulee olla asioita, jotka tuottavat lapselle ja nuorelle iloa. Sijaisvanhempien tai laitoksen työntekijöiden tehtävänä on taata se, että lapset ja nuoret saavat näitä asioita riittävästi elämäänsä. Mieli- hyvä ja hyvät kokemukset, esimerkiksi onnistumisesta harrastuksessa, lisäävät lapsen turvallisuudentunnetta ja mahdollistavat hänen kasvunsa ja kehityksensä (Känkänen 2013, 269). Arjen tilanteet, esimerkiksi yhteiset ruokailuhetket, saunominen tai automatkat, ovat tärkeitä yhdessä olon hetkiä. Nämä hetket ovat myös yhteisiä jaettuina kokemuksia lapsen tai nuoren ja aikuisen välillä, jotka voivat vahvistaa lapsen omanarvon tunnetta ja samalla häivyttää häpeän tunnetta ja yksinäisyyttä, joita useat sijoitetut lapset kokevat. (Barkman 2013, 280.)

Arjen kasvatustyöhön kuuluu myös kaikkien turvallisuuden ja järjestyksen takaaminen ja opettaminen. Sijaishuollon laatukriteerien mukaan sijaishuoltopaikan työntekijöiden tulee huolehtia lapsen turvallisuudesta, valvonnasta ja rajoista sekä luoda olosuhteet, joissa lapsen on mahdollista kokea olonsa turvalliseksi. On tärkeää, että lapsille opetetaan sääntöjen, sopimusten ja rajojen tekemistä ja noudattamista. Tämän tavoitteena on, että lapsi oppii säätelemään käyttäytymistään ja kantamaan vastuuta itsestään. Rajojen asettamiselle, valvonnalle, pakotteille ja rajoitteille sekä palkitsemiselle tulee olla selkeät säännöt ja menettelytavat. Näin lapsi voi luottaa, että kaikki menettelytavat ja säännöt ovat oikeudenmukaiset. (Lastensuojelun Keskusliitto 2004, 24–25.)

Kouluikäisillä lapsilla iso osa arkea on koulu ja siihen liittyvät asiat. Usealla sijoitetulla lapsella koulunkäyntiin liittyy haasteita, muun muassa oppimisen, läsnäolon tai käyttäytymisen haasteita. Sijaishuoltopaikan työntekijät, tai sijaisvanhemmat, seuraavat

lasten koulumenestystä ja järjestävät riittävästi tukea sen turvaamiseksi. (Lastensuojelun Keskusliitto 2004, 26.)

On hyvin yleistä, että sijoitettu lapsi tai nuori on kokenut elämässään traumatapahtumia, menetyksiä ja muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet hänen kehitykseensä ja myöhempiin kiintymyssuhteisiin. Kaikki sijoitetut lapset eivät ole vaikeasti traumatisoituneita, mutta varhaiset traumakokemukset jättävät jälkensä lapsen kehitykseen. (Välivaara 2008, 10.) Kaltoin kohdeltujen ja laiminlyötyjen lasten ja nuorten kokemukset ovat voineet olla niin vaurioittavia, että he eivät kykene muodostamaan turvallista kiintymyssuhdetta sijaisvanhempiinsa tai keneenkään hänen kanssaan työskentelevään aikuiseen (Hughes 2010, 21). Osaa näistä lapsista voidaan kuitenkin auttaa terapeutin, eli korjaavan, vuorovaikutuksen avulla (Välivaara 2008, 10.)

Yksi keskeisimmistä asioista sijoitettujen lasten kanssa työskenneltäessä on luottamuksellinen vuorovaikutussuhde työntekijän ja lapsen välillä. Sen tulee pohjata tunnesuhteeseen. Lapsen luottamus aikuisiin on ennen huostaanottoa joutunut koetukselle ja työntekijöiden tärkeänä tehtävänä on palauttaa lapsen luottamus aikuisiin. (Laakso 2009, 172; Tuovila 2008, 32.) Jussila (2014, 23) tuo pro gradu -tutkielmassaan esille Hughesin (2006) ajatuksen, että lasten ja nuorten auttamisen perustana on vuorovaikutussuhde häntä hoitavaan aikuiseen.

Hyvän kiintymyssuhteen syntymiseen vaikuttaa myös se, että lapselle tai nuorelle annetaan tilaa ilmaista myös vaikeammat tunteensa. Hän tarvitsee kokemuksen siitä, että hänellä on oikeus ilmaista kaikkia tunteitaan, eikä häntä hylätä silloinkaan, kun hänen on vaikea hallita itseään. (Sinkkonen 2012, 273.) Lapsen ympäristön ja läheisten ihmisten käyttäytymisen tulee olla ennakoitavaa ja johdonmukaista (Häkkinen 1999, 108). Tärkeää on myös auttaa lasta tai nuorta näkemään itsensä myönteisessä valossa. Vasta sen jälkeen hän kykenee näkemään oman toimintansa syy-seuraussuhteet. (Partanen 2005, 21.)

Korjaavaan vuorovaikutukseen kuuluu tärkeänä osana koskettaminen. Ihmisen varhaisimmat kokemukset ovat kehollisia ja kosketukseen perustuvia. Useilla huostaan otetuilla lapsilla ja nuorilla varhaisvaiheeseen liittyvät kokemukset ovat puutteellisia tai

hyvin negatiivissävytteisiä, jos hän on joutunut esimerkiksi väkivallan kohteeksi. Työntekijöiden tehtävänä on tarjota korjaavia kokemuksia myös kosketuksen kautta. (Tuovila 2008, 43–44.)

Hughes (2010, 377) korostaa sitä, että sijoitetun lapsen tai nuoren kanssa työskentelevän aikuisen tulisi säilyttää leikkisä, hyväksyvä, empaattinen, rakastava ja utelias asenne lasta kohtaan arjen kohtaamisissa ja vuorovaikutuksessa, jotta lapsi kykenee löytämään itsensä ja oman persoonansa, joka hän on ollut syntymästään asti. (Hughes 2010, 377.) Sijaishuollon valtakunnalliset laatukriteerit korostavat sitä, että lapsen kanssa työskentelevät aikuiset kohtelevat lasta niin, että hän saa osakseen hellyyttä, ymmärrystä ja turvaa sekä tuntee itsensä hyväksytyksi ja saa luottamuksen ja onnistumisen kokemuksia (Lastensuojelun keskusliitto 2004, 23).

Sijaishuollon kaiken aikuistuen ei tarvitse olla kuntoutusohjelman tai terapian muodossa. Oma ohjaaja voi olla riittävä psykoterapeutti, vaikka vuorovaikutussuhde sisältäisikin lapsen tai nuoren ymmärrystä lisääviä ja terapeuttisia piirteitä. ”Lastensuojelutyössä on sydämellään ja elämäkokemuksen rikastuttamalla ymmärryksellään työtä tekeviä aikuisia, joiden kohtaaminen ja joiden kanssa eläminen tuo nuorelle turvaa ja vahvistusta siitä, että he ovat kyllin hyviä ihmisiksi.” (Pölkki 2008, 174.)

3.7 Narratiivit

Elämä kaikessa moninaisuudessaan on aina kiehtonut eri alojen tutkijoita. Eri tieteenaloja yhdistää kiinnostus yksittäisen ihmisen yksilölliseen tapaan ajatella, kokea ja toimia. Reflektio eli oman elämän pohdinta on vain ihmisille tyypillinen, ainutlaatuinen ominaisuus. Sen avulla ihminen myös rakentaa minuitaan. Narratiivinen eli elämäkerrallinen lähestymistapa on yleistynyt lähes kaikissa ihmistieteissä. (Syrjälä 2010, 247, 248, 250.)

Narratiivisuuden lähtökohtana on ajatus, että ihmiselle on luonteenomaista jäsentää itseään, kokemuksiaan ja elämäänsä narratiiveilla eli kertomuksilla ja tarinoilla. Narratiivit ovat ”keinoja eheyttää elämää, tuottaa johdonmukaisuutta ja jatkuvuutta, vaikka ne sisältäisivät epäjohdonmukaisuuksia ja epäjatkuvuuksia”. (Laitinen & Uusitalo 2008, 111–112.) Kaasilan (2008, 43) mukaan narratiivi-käsite määritellään kirjallisuudessa monella

eri tavalla. Hän määrittelee narratiivin Denzinin (1989) määritelmän mukaan kertomuksena, joka sisältää kertojalle ja hänen yleisölleen merkityksellisen tapahtumien sarjan. Narratiiville on tyypillistä sisäinen johdonmukaisuus, eli siinä on juoni, alku, keskikohta ja loppu. (Kaasila 2008, 43.)

Narratiivisuudella tarkoitetaan lähestymistapaa, jossa kertomuksia tai tarinoita tarkastellaan tiedon välittäjinä ja rakentajina. Heikkinen (2007) viittaa tekstissään siihen, että narratiivisuus voidaan ymmärtää vähintään neljällä eri tavalla: 1. voidaan viitata tiedon luonteeseen ja tietämisen tapaan, 2. voidaan kuvata tutkimusaineiston luonnetta, 3. voidaan viitata tutkimusaineiston jäsentelytapaan ja 4. voidaan ymmärtää se ammatillisena työvälineenä, esimerkkinä narratiivinen psykoterapia. Opinnäytetyössämme käytämme narratiivisuutta kuvaamaan tutkimusaineistomme laatua. (Heikkinen 2007, 142, 144, 146.) Opinnäytetyömme tutkimusaineistona käytimme tutkimuksen kohderyhmään kuuluvien nuorten aikuisten kirjoittamia vapaamuotoisia tarinoita, jotka luokitellaan osaomaelämäkerralliseksi aineistoksi. Muita kirjallisia narratiiveja ovat esimerkiksi kirjeet, päiväkirjat tai eläytymismenetelmällä hankitut tekstit. (Laitinen & Uusitalo 2008, 122.)

4 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Johanna Jussila, pro gradu -tutkielma 2014: ”Mukavia ohjaajia ketkä kuuntelee mua jos jotain painaa mieltä” – Nuorten käsityksiä hyvästä lastensuojelun laitoshuollosta. Jussila on tutkinut sijoitettujen nuorten käsityksiä hyvästä lastensuojelun laitoshuollosta. Hän on tarkastellut aihetta korjaavan vuorovaikutuksen, hoitavan arjen sekä osallisuuden toteutumisen näkökulmista. Tutkimuksen tavoitteena on ollut tuoda nuorten näkemyksiä esiin laitoshuollon työn kehittämiseksi. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat olleet tutkimushetkellä lastensuojelulaitoksiin sijoitetut 13–17 –vuotiaat nuoret, joista osalla on ollut pitkä historia lastensuojelun sijaishuollossa. (Jussila 2014, ii.)

Nuorten tarinoista nousi vahvasti esille kaipaus aikuisten ohjaukseen. Nuoret pitivät hyvän laitoshuollon tärkeänä elementtinä sitä, että he voivat vaikuttaa ja olla osallisina omiin asioihin, niin arjen pieniin asioihin kuin elämän isoihin kysymyksiinkin. Ohjausta he kaipasivat tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn, toimintaan ja valintoihin siten, että aikuiset ohjaavat heitä siinä vaiheessa, jos tarve ilmenee. Tuloksin tästä he jättivät aikuisen harkittavaksi. Nuoret pitivät tärkeänä sitä, että heillä on oikeus valita ystävänsä sekä tavata heitä vapaasti. He kuitenkin ymmärsivät sen, etteivät ystävyysuhteet saa olla vahingollisia. Oikeudenmukaisia ja kohtuullisia sääntöjä he pitivät myös tärkeänä osana hyvää laitoshuoltoa. (Jussila 2014, 68–69.)

Yhtenä tärkeimmistä tutkimuksen tuloksista Jussila nosti esiin sen, että pääsääntöisesti nuoret kaipasivat rinnalleen turvallista aikuista, joka on läsnä ja kuuntelee heitä. ”Heille on tärkeää voida keskustella itselle tärkeistä asioista, saada apua ja ohjausta silloin, kun ei itse osaa toimia ja että aikuinen kestää esiin tulevat asiat ja tunteet nuorta hylkäämättä.” (Jussila 2014, 71–72.)

Sari Reinikainen, väitöskirja 2009: Nuorisokodista maailmalle – Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Reinikaisen tutkimuskohteena olivat nuorisokodissa asuneiden tyttöjen kokemukset. Pääteemoja tutkimuksessa oli kaksi: 1. kokemukset nuorisokodissa elämisestä ja 2. kokemukset selviytymisestä – sekä prosessista että elämäntilanteesta – aikuisena. Kolmantena teemana oli nuorisokodin koettu merkitys; miten sijoitus on vaikuttanut tyttöjen

myöhempiin elämänvaiheisiin. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat vuoteen 2002 mennessä tiettyssä tytöille suunnatussa nuorisokodissa asuneet ja sieltä pois muuttaneet täysi-ikäiset henkilöt, jotka olivat olleet 12–19 –vuotiaita asuessaan nuorisokodissa. (Reinikainen 2009, 2, 12, 13.)

Tutkimuksen ensimmäiseen pääteemaan liittyvä keskeisin tulos oli, että kokemukset samasta nuorisokodista, myös samana aikana, poikkesivat toisistaan suurestikin. Tutkimusjoukon kokemukset vaikuttivat olevan yhteydessä erityisesti siihen, miten he kokivat nuorisokodin vastanneen heidän odotuksiinsa ja tarpeisiinsa. Tutkimuksessa nousi esille se, että nuorisokodin tärkeimpänä tehtävänä on vastata sijoitettujen nuorten arvostuksen, yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tarpeisiin. Tutkimuksen toiseen pääteemaan liittyviä tuloksia tarkasteltiin kahdesta eri näkökulmasta: 1) taloudellisen itsenäisyyden (koulutus, tilanne työelämässä ja taloudellinen tilanne) tarkastelu osoitti, että tutkimukseen osallistuneet ovat ryhmänä selviytyneet huonommin kuin koko väestön naiset. Perhesuhteita tarkasteltaessa havaittiin, että osallistujien keskuudessa oli enemmän uusperheitä sekä useampi heidän lapsistaan asui muualla kuin vanhempansa luona koko väestön naisiin verrattuna. 2) kokemus selviytymisestä osallistujilla oli melko hyvä, vaikka he kokivat itsenäistymisen alkuvaiheen vaikeaksi. Myöhemmässä vaiheessa heidän elämänhallintansa oli parantunut. Tähän olivat vaikuttaneet muun muassa perheen perustaminen ja menneisyyden hyväksyminen. Merkittävimmäksi tekijäksi selviytymiselleen he nimesivät oman synnynnäisen vahvuutensa ja selviytymisen halunsa. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista koki nuorisokodin vaikuttaneen myönteisesti heidän myöhempään elämään. (Reinikainen 2009, 63, 88, 97, 101, 123, 125, 131.)

Michael Ungar, tutkimus 2004: The Importance of Parents and Other Caregivers to the Resilience of High-risk Adolescents. Yllä mainittu Reinikainen (2009) pohjaa omaa tutkimustaan osaltaan myös Ungarin tutkimukseen resilience – käsitteestä (vapaasti suomennettuna sitkeys, sinnikkyys, sietokyky, kestävyys) haasteellisesti käyttäytyvien nuorten keskuudessa (2004). Suomalaisissa tutkimuksissa Ungarin termiin resilience viitataan usein yksilöllisen selviytymiskyvyn käsitteellä. (Reinikainen 2009, 164). Tutkimuksessaan Ungar nostaa esille havaintoja ja yhdistäviä tekijöitä haasteellisesti käyttäytyvien nuorten kyvyistä saavuttaa hyvinvointia, menestystä ja normaalia elämänrytmiä sekä van-

hempien ja läheisten huoltajien vaikutusta tähän selviytymiseen. Hän arvioi näitä yksilöllisiä selviytymistekijöitä ja riskejä niin nuoren omasta kuin yhteiskunnan lähtökodista. (Ungar 2004, 23.)

Ungarin tutkimuksen kohderyhmän nuoret olivat kaikki haasteellisesti käyttäytyviä nuoria, heillä oli päihde- ja/tai mielenterveysongelmia sekä asiakkuus johonkin hoitotahoon tai lastensuojelun yksikköön. Tutkimuksessa haastateltiin näitä nuoria sekä heidän vanhempiaan tai työntekijöitä usean vuoden aikana. Ungar pani merkille, että jokaisen nuoren kohdalla aikuisen tuki ja läsnäolo vaikuttivat oleellisesti kyseisin nuoren selviytymiseen elämässä. Nuoret tarvitsivat keskusteluyhteyden vanhempiin pystyäkseen muodostamaan käsityksen omasta käyttäytymisestään ongelmatilanteissa. Haastavasti käyttäytyvät nuoret saattoivat huonolla käytöksellään ilmentää olemassa oloaan, sillä heillä ei ollut muuta keinoa saada aikuisen huomiota itseensä. Vanhempien asettamat rajat ja rakkaus ilmentyivät nuorten kertomuksissa välittämisen muotona. Jos nuoret eivät saaneet tukea kotoa, he etsivät sitä lähiympäristöstään ongelmakäyttäytymisen muodossa. Toisaalta Ungar havaitsi, että henkisesti alistavat vanhemmat aiheuttivat nuoren kehitykselle samanlaista tuhoa kuin vanhempien puuttuminen kokonaan. (Ungar 2004, 23–27, 32.)

Ungarin käsityksen mukaan nuoret, jotka tulevat haasteellisista olosuhteista pärjäävät hyvin myöhemmässä elämässä juuri terveen ja tukevan koti-ympäristön ansiosta. Kun nuori pystyi terveellä tavalla ”neuvottelemaan” ympäristönsä ja vanhempiensa kanssa päätöksistään, hän samalla kykeni muodostamaan itsestään käsityksen pystyvänä ja menestyvänä yksilönä, vaikka haasteita elämänvarrella olisikin. Vanhempien tuen merkitys nuoren selviytymiseen oli kiistaton. (Ungar 2004, 37–38.)

Heli Niemi, pro gradu –tutkielma 2003: Mihin kuulun, kuka olen? Koti, ihmissuhteet ja identiteetti elämäntarinassa. Tutkimuksessa tarkastellaan perhehoidossa kasvanneen nuoren aikuisen elämänkertomuksessa yhden sijoituksen läpi käyneen nuoren aikuisen kokemuksia. Niemi halusi toteuttaa tutkimuksensa, sillä hänen mukaansa ”edelleenkin on paneuduttu vähän sijoitettujen lasten ja nuorten yksilöllisiin kokemuksiin.” (Niemi 2003, 8).

Niemen tutkimus on elämänkerrallinen tapaustutkimus, jossa on käytetty yhden henkilön kanssa syvähaastattelumenetelmää. Niemi pyrkii tutkimuksessaan tuomaan esille uusia

näkökulmia lastensuojelun kysymyksiin. Hän haluaa tutkimuksellaan antaa vertaistukea niin samassa tilanteessa oleville nuorille, työntekijöille kuin myös vanhemmille ja sijaisvanhemmille. Tutkimuksessaan Niemi haluaa selvittää miten kertomuksen päähenkilö jäsentää omaa kotiaan, ihmissuhteitaan sekä identiteettiään oman kerrontansa kautta. (Niemi 2003, 9–10.)

Niemi toteaa pohdinnassaan, että tarinan päähenkilö määrittää kotia vahvasti ihmissuhteiden kautta. Hänen elämässään on ollut kaksi erilaista äitiä. Biologinen ”kaveri”äiti, joka on aiheuttanut paljon huolta sekä sijaisäiti, joka on asettanut rajat ja antanut turvaa. Isyys on näkynyt päähenkilön elämässä ainoastaan sijaisisän kautta. Sijaisvanhemmat ovat päähenkilön elämässä ilmentäneet normaalia lapsuutta ja nuoruutta, turvallisuutta sekä mallia vanhemmuuteen. Niemen mukaan sijaishuollon onnistumiseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota ja se vaatii ponnisteluja. Erityisesti lapsen ikäkausien huomioiminen, kuten murrosikä ja myöhemmin itsenäistyminen, vaatii työtä ja aiheuttaa suhteiden puntarointia niin sijaisvanhempiin kuin biologisiin vanhempiin.

Sijoitettujen lasten asioista päätettäessä tulisi työskennellä siten, että lapsi tai nuori voi rauhassa asettua uuteen kotiin, eikä joutuisi elämään epävarmuudessa sijoituksen jatkuvuudesta. Tämä vähentäisi turvattomuutta. Sijoitetulle lapselle/nuorelle tulisi myös antaa mahdollisuus vaikuttaa omaa elämää koskeviin päätöksiin. (Niemi 2003, 136–142.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyömme on laadullinen, eli kvalitatiivinen, tutkimus. Pyrimme kuvaamaan tarinansa meille jakaneiden todellista elämää ja tutkimaan sitä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi ym. 2010, 161, 164.) Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimuksen eri osat, esimerkiksi tutkimustehtävä ja teorian muodostus, muotoutuvat ja tarkentuvat tutkimuksen edetessä (Kiviniemi 2007, 70).

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet positiivisten lastensuojelukokemusten syntyyn. Pyrimme selvittämään, löytyykö eri ihmisten kokemuksista samoja selittäviä syitä sille, että huostaanotto on muuttanut elämänkulun positiivisempaan suuntaan. Pyrimme myös tunnistamaan todennäköisiä syy-seuraussuhteita (Hirsjärvi ym. 2010, 138).

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa luotettavaa tietoa siitä, miten huostaanotto ja lastensuojelu ovat vaikuttaneet lapsen tai nuoren elämään positiivisesti. Työn perimmäinen tavoite on saada kootuksi tutkittua tietoa, jonka avulla lastensuojelun polkuja voidaan tulevaisuudessa kehittää paremmin asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Toivomme voivamme luoda toivoa ja uskoa sijoituksessa tai jälkihuollossa oleville lapsille ja nuorille selviytymisestä vaikeuksista huolimatta. Haluamme viestittää, ettei lastensuojelu on välttämättä negatiivinen leima, joka seuraa läpi elämän vaan se voi olla myös voimavara ja uusi mahdollisuus kasvaa vahvemerkiksi ihmiseksi. Toivomme siis tutkimuksemme antavan vertaistukea ja toivoa samassa tilanteessa oleville huostaanoton kokeneille nuorille, jotka ovat siirtymässä nuoruudesta aikuisuuteen.

Tutkimuskysymykset:

- Miten huostaanotto voi toimia elämän pelastajana ja antaa mahdollisuuden normaaliin lapsuuteen?
- Millaisen leiman lastensuojelutausta antaa aikuistuvalla nuorelle?
- Millainen on turvallisen aikuisen merkitys aikuisuuteen kasvamisessa sijais- ja jälkihuollossa?
- Miten lastensuojelutaustaisten lasten ja nuorten selviytymistarinat voivat tukea samassa tilassa olevaa lasta/nuorta sekä lastensuojelun työntekijöitä?

5.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat nuoret aikuiset (20–29-vuotiaat), jotka ovat läpikäyneet huostaanoton sekä jälkihuollon. Heillä tuli olla kokemus, että lastensuojelun toimenpiteet ovat olleet osaltaan vaikuttamassa positiivisesti heidän elämänpolkuunsa. Emme halunneet erotella, onko huostaanotto johtunut nuoren tai esimerkiksi hänen vanhempiensa toiminnasta, koska halusimme tarjota jokaiselle kohderyhmään kuuluvalla mahdollisuuden tarinansa kertomiseen.

Erottelemme tässä työssä tarinat ja niiden kirjoittajat toisistaan käyttämällä heistä nimitystä selviytyjä yksi, selviytyjä kaksi, selviytyjä kolme ja selviytyjä neljä. Selviytyjä yksi on 22-vuotias mies, joka kertoo huostaanoton syyksi koulunkäynnin laiminlyönnin. Hän ei kerro, minkä ikäisenä hänet huostaan otettiin, mutta hänen tarinansa perusteella voidaan päätellä hänen olleen murrosiässä tuolloin. Hänen sijoituksensa kesti täysi-ikäisyyteen saakka. Selviytyjä kaksi on 23-vuotias mies, joka on lähtöisin Afrikasta. Hänet otettiin huostaan 13–14-vuotiaana koulunkäynnin laiminlyönnin vuoksi. Hänen sijoituksensa päättyi myös täysi-ikäisyyteen. Selviytyjä kolme on 23-vuotias mies, joka huostaan otettiin myös 13-vuotiaana koulunkäynnin laiminlyönnin seurauksena. Hänen sijoituksensa kesti peruskoulun päättymiseen saakka. Selviytyjä neljä on nainen. Hän ei kerro tarinassa ikäänsä, mutta kuuluu kuitenkin ennalta määrittelemäämme

kohderyhmään, eli 20–29-vuotiaat nuoret aikuiset. Tarinasta ei käy ilmi, minkä ikäisenä hänet on huostaan otettu. Voimme hänen kertomansa perusteella kuitenkin olettaa, että hänet huostaan otettiin alakouluikäisenä. Huostaanoton syyksi hän kertoo vanhempien päihdeongelmat. Hänen sijoituksensa päättyi täysi-ikäisyyteen.

TAULUKKO 1. Selviytyjät

	ikä	suku- puoli	huostaanoton syy	ikä huostaan otettaessa	huostaanoton kesto
Selviytyjä 1	22 v.	mies	koulunkäynnin lai- minlyönti	13	täysi-ikäisyy- teen saakka
Selviytyjä 2	23 v.	mies	koulunkäynnin lai- minlyönti	13	täysi-ikäisyy- teen saakka
Selviytyjä 3	23 v.	mies	koulunkäynnin lai- minlyönti	13	1,5 vuotta
Selviytyjä 4	20–29 v.	nainen	vanhempien päih- deongelma	ei tiedossa	täysi-ikäisyy- teen saakka

5.3 Aineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa voi kerätä monella eri tavalla. Tutkimusaineistoksi soveltuvat puheen lisäksi muun muassa päiväkirjat, kirjeet, elämäkerrat ja kirjoitelmat. (Vilka 2009, 100). Opinnäytetyöhömmme valitsimme tutkimusaineistoksi tutkimuksen kohderyhmään kuuluvien nuorten aikuisten kirjoittamat vapaamuotoiset tarinat. Näissä tarinoissa tutkija ei jäsennä tarinaa valmiiksi vaan tutkittavien ääni tulee paremmin kuuluviin (Vilka 2009, 123). Päädyimme kirjoitettuihin tarinoin myöskin sen vuoksi, että henkilökohtaisista, aroista aiheista voi olla helpompi kirjoittaa kuin puhua vieraille ihmiselle. Traumaattisista kokemuksista kerrottaessa voi haastattelutilanne, jossa tutkimukseen osallistuva ja tutkija ovat kasvokkain, muodostua hyvin tunnelautuneeksi. Tutkijan tulisi tällöinkin pystyä ylläpitämään kerrontaa ja kuulemaan myös sanojen taakse sekä havainnoimaan sen, mikä voi jäädä sanomatta. (Laitinen & Uusitalo 2008, 115.)

Laadimme saatekirjeen (liite 1), jossa esittelimme itsemme ja opinnäytetyömme aiheen. Taustatiedoiksi pyysimme tutkittavaa ilmoittamaan ikänsä, sukupuolensa ja huostaanoton syyn. Toimitimme saatekirjeen muun muassa Lastensuojelun Keskusliittoon Lapsen Maailma -lehteen julkaistavaksi sekä Lapsiasiavaltuutetun toimistoon, Perhehoitoliittoon, Pesäpuun Selviytyjät-ryhmän jäsenille ja Kriminaalihuollon Tukisäätiöön. Lisäksi hyödynsimme tuttavaverkostoamme, josta löytyy niin kohderyhmään kuuluvia kuin lastensuojelun asiantuntijoitakin. Ensimmäiseen määräaikaan, helmikuun 2014 loppuun, mennessä saimme yhden tarinan tuttavaverkostomme kautta. Opinnäytetyötä ohjaavan opettajamme kanssa keskusteltuamme, jatkoimme määräaikaan toukokuun 2014 loppuun. Tuohon määräaikaan mennessä saimme kolme tarinaa lisää. Nekin tulivat tuttavaverkostomme kautta. Nämä neljä tarinaa katsottiin olevan riittävä tutkimusaineisto opinnäytetyöhömmme, koska laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston koolla ei ole merkitystä (Vilka 2009, 126).

5.4 Aineiston analysointi

Tutkimusaineiston analysoinnissa käytimme sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmä, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta kerätyn aineiston avulla. Sisällönanalyysi voi olla aineisto- tai teorialähtöinen. Me käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, koska siinä on tavoitteena löytää tutkimusaineiston ohjaamana jonkinlainen tyypillinen kertomus. (Vilka 2009, 139–140.) Aineistolähtöistä, toisin sanoen kerrontalähtöistä, sisällönanalyysiä käytettäessä tutkimuksen teoreettista viitekehystä ei määritellä täysin valmiiksi ennen aineistonkeruuta. Viitekehys muotoutuu analysointivaiheessa täydentämään tulkintaa tutkittavasta aiheesta sekä antamaan tutkittavalle ilmiölle parhaita mahdollisia selityksiä. (Laitinen & Uusitalo 2008, 107.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään tutkimusaineiston pelkistämällä karsimaan tutkimusongelman kannalta epäolennainen tieto. Tutkimusaineisto tulee tämän jälkeen tiivistää. Sitä ohjaavat tutkimusongelma ja -kysymykset. Seuraavaksi tutkimusaineisto ryhmitellään uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi sen mukaan mitä tutkimusaineistosta ollaan etsimässä. ”Sisällönanalyysillä saadun tuloksen avulla yritetään ymmärtää tutkittavan kuvaamaa merkityskokonaisuutta.” (Vilka 2009, 139–140.)

Käytimme tutkimusaineiston analysoinnissa Tuomen ja Sarajärven (2009, 108–113) kirjassaan kuvaamaa aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tutustuimme saamiimme tarinoihin ja perehdyimme niiden sisältöön. Sen jälkeen etsimme pelkistetyt ilmaukset ja alleviivasimme ne. Pelkistämällä tarkoitetaan joko tiedon tiivistämistä tai pilkkomista osiin (Tuomi & Sarajärvi, 109). Seuraavaksi listasimme pelkistetyt ilmaukset ja etsimme samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Ryhmittelimme ilmaisut 11 eri alaluokkaan. Nämä ryhmittelimme neljään yläluokkaan: 1. huostaanotosta pelastus, 2. sosiaalinen toimintakyky, 3. osallisuus ja osallistuminen ja 4. selviytyminen. Pääluokaksi muodostui huostaanotosta selviytyjäksi (liite 2).

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen tarkoituksena on antaa tietoa, joka ei ole sattumanvaraista vaan toistettavissa olevaa. Tätä tarkoittaa tutkimuksen toistettavuus eli reabiliteetti. Tutkimuksen luotettavuudella eli validiteetillä tarkoitetaan sitä, että tutkimusmittari tai -menetelmä mittaa juuri sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kaikista vaiheista. Samoin tutkimustulosten tulkinta tulee tehdä tarkasti. Tutkijan on kerrottava, millä perusteella hän tulkintoja esittää sekä mihin hän päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi ym. 2010, 233.)

Opinnäytetyömme luotettavuutta lisää se, että käyttämämme tutkimusaineisto on kerätty suoraan kohderyhmältä, eli nuorilta aikuisilta, jotka on huostaan otettu jossain vaiheessa lapsuutta/nuoruutta ja, jotka ovat kokeneet, että huostaanotto on muuttanut heidän elämänsä parempaan suuntaan. Nämä nuoret aikuiset ovat oman asiansa parhaita asiantuntijoita. Jokaisella heistä on omat kokemuksensa ja näkemyksensä, eivätkä ole välttämättä suoraan yleistettävissä kaikkia saman polun kulkeneita koskevaksi. Laadullisessa tutkimuksessa on kuitenkin ajatus, että ”yksityisessä toistuu yleinen”, eli esimerkiksi tutkimalla riittävästi tutkimusaineistomme tarinoita, saamme selville sen, mikä tutkimusaiheessamme on merkittävää ja mikä toistuu usein yleisemmällä tasolla (Hirsjärvi ym. 2010, 182).

Koska tutkimukseemme osallistuneet nuoret eivät numeraalisesti edusta suurta joukkoa, emme voi yleistää tutkimustuloksia koskemaan suurempaa kohderyhmää. Emme

myöskään voi lukea asioita rivien välistä, vaan meidän on kerrottava tulokset kuten ne tarinoissa nousevat esille. Meidän tulee myös tutkimuksen tekijöinä pitää mielessä, etteivät omat asenteemme lastensuojelua ja sen vaikuttavuutta kohtaa voi vaikuttaa tuloksiin. Kerromme asiat, kuten ne tarinoissa nousevat esille ja tuemme näitä tuloksia teorioiden kautta.

5.6 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusetiikan, eli hyvän tieteellisen käytännön noudattamisen, tulee kulkea mukana tutkimuksen ideoinnista sen tuloksista tiedottamiseen saakka. Hyvää tieteellisen käytännön osaamista osoittaa se, että tutkija noudattaa eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. (Vilkkä 2009, 29, 30.) Tutkimustoimintaan liittyvien eettisten ratkaisujen tavoitteena on tasa-arvoinen vuorovaikutus, yksilön kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuuden korostaminen. Eettisyyden tulee näkyä myös kriittisenä asenteena vallalla olevia käytäntöjä ja informaatiota kohtaan. Kehittävällä kriittisyydellä luodaan pohja hyvien ammattikäytäntöjen kehittymiselle ja niiden arvioinnille. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11, 13.)

Yksi tärkeimpiä tutkimuseettisiä sääntöjä on ihmisen yksityisyyden kunnioittaminen. Eettisten sääntöjen lisäksi siihen velvoittavat lainsäädäntömme sekä kansainväliset sopimukset. Euroopan ihmisoikeussopimus ja Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus turvaavat ihmisen yksityiselämän suojan. (Kuula 2006, 124.) Suomen perustuslaki (1999) määrää, että ”jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu”. Tutkijan tulee kunnioittaa tutkimukseen osallistuvan itsemääräämisoikeutta ja sitä, että tutkittava itse määrittelee sen mitä hän haluaa ajatuksistaan ja itsestään antaa tutkimuksen käyttöön. Samoin on tutkittavan omassa päätöksessä se, missä tarkoituksessa ja kenelle hän haluaa tietoja yksityiselämästään jakaa. (Kuula 2006, 125.)

Samalla, kun tarinansa meille jakaneet nuoret aikuiset antoivat meille luvan käyttää tietoaan opinnäytetyössämme, me tutkijoina sitouduimme henkilötietolakiin perustuen siihen, että käytämme ja säilytämme tutkimusaineiston siten, ettei se joudu muuhun kuin heille ilmoittamaamme tarkoitukseen (Henkilötietolaki 1999). Tutkimusta tehdessä tulee

huolehtia tietoturvasta siten, ettei yksittäisiä henkilöitä voida tunnistaa. Tärkeää on myös se, että raportissa asiat kirjoitetaan siten kuin ne on oleellista tutkimusongelmien käsittelyn näkökulmasta esittää. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12–13.) Saatekirjeessä toimme esille sen, että tarinan kirjoittajat ovat tutkimuksessamme anonyymejä, emmekä tuo yksittäisiä tietoja esille siten, että heidät voitaisiin tunnistaa. ”Kun tutkimuksen kohteena on ilmiö, joka mahdollisesti tai todennäköisesti koetaan sekä henkilökohtaiseksi että arkaluonteiseksi, joudutaan väistämättä käsittelemään monia hankalia ja osin ratkaisemattomiakin eettisiä kysymyksiä. Jo aiheen valinta itsessään on eettinen kysymys.” (Reinikainen 2009, 167.)

Tutkijan on hyvä pohtia omaa objektiivisuuttaan erityisesti sellaisen tutkimuksen kohdalla, joka herättää hänessä voimakkaita tunteita. Selviytyjät kertoivat tarinoissaan avoimesti menneisyydestään ja nykyisyydestään. Heidän tarinansa koskettivat meitä hyvin vahvasti ihmisinä ja äiteinä. Heidän tarinansa kuitenkin päättyivät hyvin. Se antoi meille voimaa viedä tutkimusta eteenpäin ja löytää heidän tarinoistaan ne vaikuttavat tekijät, joiden avulla heidän elämänsä muuttuivat huostaanoton ja sijaishuollon myötä paremmiksi. Näiden konkreettisten ja pieniltäkin tuntuvien tekijöiden osoittaminen positiivisuuden muodostumiseen lastensuojelussa tuntuu meistä tärkeältä niin tulevaisuuden ammattilaisina kuin vanhempina. Tutkimuksen tekijöinä kerromme kuitenkin vain sen, minkä voimme tarinoista lukea.

6 SELVIYTYJÄT LASTENSUOJELUSSA - TULOKSIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

6.1 Normaalin elämän kaipuu

Tarinoidemme selviytyjien lastensuojelun polut ovat vaihdelleet ajallisesti ja paikallisesti. Heitä kuitenkin yhdistävät muutamat seikat. Jokaiselle heistä huostaanotto on ollut se toimenpide, jolla elämän kurssia on muutettu positiivisempaan suuntaan. Kaksi selviytyjää totesi kertomuksessaan olevansa joko linnassa tai kuollut, jos ei huostaanottoa olisi tapahtunut. Jokainen selviytyjä myönsi kapinoineensa ja käyttäytyneensä haasteellisesti juuri rajojen ja turvallisuudentunteen puuttumisen vuoksi. He kaipasivat (tiedostamattaankin) normaalia päivärytmiä, koulunkäyntiä, rutiineja, jotka vievät päiviä eteenpäin luontevasti. He kaipasivat myös luotettavia, turvallisia ja läsnä olevia aikuisia lähelleen epäonnistumisista huolimatta. Ohjaajien ja opettajien merkitys lastensuojelun aikana korostui positiivisesti. Yksi selviytyjistä toteaa, ettei olisi selvinnyt elämästään ilman ohjaajaa.

Ilman tätä ohjaajaa en olisi pystynyt tähän... Mä pidän yhteyttä siihen vieläkin. Se näki mun lapsetkin yksi päivä kaupassa ja sanoi et on tosi ylpee musta. Se tuntu hyvältä. En olis tässä ilman sitä.(Selviytyjä neljä.)

Ne päivittäiset toiminnot, joita saatamme pitää itsestään selvinä asioina, kuten vanhempien/aikuisten läsnäolo välittäminen, mahdollisuus käydä koulua ja harrastaa, mahdollisuus luoda terveitä ystävyysuhteita, ovat tarinoidemme selviytyjille olleet tavoittelemisen arvoisia asioita. 'Normaalin elämän kaipuu' heijastuu kaikissa tarinoissa. "Nuorilla, joilla on muita heikommat lähtökohdat "normaaliin" kiinnipääsemiseksi, on samalla pienempi liikkumavara sen suhteen. Normaalin normatiivisuus nousee selvästi esille näiden nuorten kohdalla. Normaalin rikkojina he tekevät näkyväksi sen olemassaolon ja sen miltä normaali näyttää." (Strandell, Julkunen & Lamminen 2002, 111.)

Lapsuudessa ja nuoruudessa kiintymyssuhteissa tapahtuneista häiriöistä huolimatta tarinoiden selviytyjät ovat pystyneet muokkaamaan elämänpolkunsuuntaan myönteisempään suuntaan ja rakentamaan identiteettinsä uudelleen. Aivan kuten käsittelemisämme teorioissa tulee ilmi, tämä eheytyminen on tapahtunut vuorovaikutuksessa nuoren itsensä, ympäristön ja arvostavien ja luotettavien aikuisten (ohjaajien) kesken. Mahdollisuus

epäonnistua ja silti tulla hyväksytyksi omana itsenään on ollut yksi näistä eheyttävistä voimista. Positiiviset kokemukset ja onnistuminen sekä hyväksytyksi tuleminen muuttuvat ajan myötä voimavaroiksi. Kuri, rajat ja rakkaus ovat luoneet turvallisuuden ilmapiirin ja kasvualustan, joka heiltä on aiemmin puuttunut. Häiriöt lapsuuden kiintymyssuhteissa on voitu korjata onnistuneen sijoituksen aikana. Haluamme opinnäytetyömme selviytyjien kautta osoittaa huostaanoton ja onnistuneen sijoitusajan merkityksellisyyden myöhemmälle elämälle ja siinä selviytymiselle.

6.2 Huostaanotosta pelastus elämälle

Huostaanotto on aina kriisi asianosaisille, josta selviytyminen vie voimavaroja. Se vaikuttaa lapsen/nuoren sekä hänen lähipiirinsä elämään niin sosiaalisella, psykologisella kuin juridisella tasolla. Mukana voi olla paljon negatiivisia tunteita, kuten pettymystä, vihaa, raivoa ja epätoivoa. Näissä puitteissa yhteistyö perheiden kanssa on haastavaa ja kuluttavaa myös työntekijöille. Roos toteaa Huostaanotto-kirjassaan, että ”kun pyritään auttamaan lasta ja hänen perhettään, on tärkeää turvata se, että toimenpiteillä on todella myönteisiä vaikutuksia lapsen elämään.” (Roos 2004, 16–17.) Huostaanotto voi olla ainut mahdollisuus sillä hetkellä lapsen tai nuoren elämän suunnan muuttamiselle. Näin on tapahtunut tarinoidemme selviytyjien kohdalla. Jokaiselle heistä, huostaanotto ja siitä alkaneet lastensuojelun toimenpiteet, ovat olleet pelastus elämälle ja ainoa mahdollisuus kokea turvallinen, tasapainoinen ja normaali lapsuus ja nuoruus. Ilman huostaanottoa he eivät olisi tulleet nähdyksi ja kuulluksi sekä ennen kaikkea hyväksytyksi omana itsenään. Heidän elämänsä ennen huostaanottoa oli myös suhteettoman turvatonta ja epätasapainoista.

Kaikki tämän hetkinen hyvä elämässä on vain ja ainoastaan huostaanottoni ansiota. En olisi koskaan oppinut elämän arvoja enkä tunnollisuutta muuten, koska minulla ei ollut ketään koskaan. (Selviytyjä yksi.)

Tarinoidemme selviytyjien huostaanottokokemukset vaihtelevat varhaislapsuudesta nuoruuteen. Jokainen heistä toi esille oman rajattomuutensa tuona aikana, turvattomuuden tunteen, huonot tai puutteelliset kotiolot sekä kunnioituksen puutteen vanhempia ja auktoriteetteja kohtaan. Normaali päivärytmi puuttui täysin. Koulunkäynti ei kiinnostanut eikä siihen saatu tukea.

Kunnioitus ihmisiä kohtaan hävisi kokonaan minkä takia koulussa tuli paljon ongelmia ja siihen päälle huonot kaverit.(Selviytyjä kaksi).

Huostaanoton pelastava merkitys on usein selvinnyt vasta jälkikäteen, kun asioihin saa etäisyyttä ja perspektiiviä, saa hyviä ja arvostavia kokemuksia sekä pystyy kohtaamaan vaikeitakin asioita elämässään. Tarinan yksi selviytyjä toteaa, että huostaanotto tuntui ensin ikävältä ja turhalta, kunnes ajan myötä ymmärsi sen merkityksen. Hänelle olivatkin ystävät ja sukulaiset todenneet, että hän olisi kuollut tai linnassa ilman huostaanottoa. Myös muut tarinoiden selviytyjät toteavat, että huostaanoton jälkeen oli vihdoin katsottava peiliin ja todettava, että vikaa löytyy myös itsestään. Tunne huostaanoton pelastavasta vaikutuksesta helpotti myös sopeutumista elämään sijaishuollossa.

Ekat viikot tuli syytelyä muita ja kun ei enää ollut syyteltäviä ihmisiä ja mentiin peiliin eteen ja piti hyväksyä että peilissä näkyvä ihminen on syy miksi olen täällä ja senku tajusi ja hyväksyi niin alkoikin uusi elämä.(Selviytyjä kaksi.)

Huostaanotolla pyritään lapsen tai nuoren elämän parantamiseksi, kuten selviytyjillemme on tapahtunut. Lastensuojelun toimenpiteet ovat heidän kohdallaan olleet onnistuneita toimenpiteitä. ”Onnistumisissa on kyse lopulta hyvin yksinkertaisista, tavalliseen elämään ja elämänhallintaan liittyvistä asioista. Lastensuojelussa onnistumisessa näyttäisi perustaltaan olevan kyse tavallisuuden saavuttamisesta. Lapselle onnistuminen merkitsee turvallisia kasvuolosuhteita kaikkine puolineen ja aikuiselle kykyä kantaa vastuuta ja huolehtia näiden edellytysten toteutumisesta.” (Ritala-Koskinen 2005, 113–114.)

6.3 Selviytyjien sosiaalinen toimintakyky

Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan selviytymistä arkisista haasteista päivittäin. Tarinoidemme selviytyjien sosiaalinen toimintakyky on tarinoiden perusteella kehittynyt ja parantunut kaikilla elämän osa-alueilla sijaishuollossa vietetyn ajan aikana. Ne rakennuspalikat, joilla elämästä selviää aikuisena (elämänhallinta), on opittu lastensuojelutoimenpiteiden aikana. Rajat ja rakkaus on konkreettisesti opittu tuntemaan vasta huostaanoton jälkeen omien ohjaajien sekä muiden lasten ja nuorten kanssa toimiessa jokapäiväisessä elämässä. Selviytyjä kolme toteaa, ettei ole mitään traumoja siitä, että joutui alistumaan, ensimmäisiä kertoja elämässä, kurin alle. Myös sosiaalista

toimintakykyä kuvaavissa teorioissa kuvataan sosiaalisen toimintakyvyn muodostuvan osaltaan rajojen, sääntöjen ja rutiinien noudattamisesta sekä kyvystä oppia uutta. ”Mieliala, itsearvostus, omat voimavarat selviytyä elämän eri haasteista sekä kyky oppia, luoda ja pitää yllä ihmissuhteita kuuluvat sosiaaliseen toimintakykyyn.” (Metsävainio 2013, 56–58.)

Selviytyjä yksi kertoo, että vasta perhekodissa hän sai ensimmäisen kerran oikeat äiti ja isä-hahmot ja sai tuntea itsensä arvokkaaksi aikuisen silmissä.

Olen vastuullisempi, arvostan enemmän ihmisiä ja kunnioitan muita tunne maailmassa. Yksi suurin asia oli, että kun mentiin nukkumaan niin aina käytiin päivän tapahtumat kahdestaan jommankumman vanhemman kanssa. Keskusteltiin niistä ja se tunne oli mitä parhain että joku välittää ja jaksaa olla korvana vaikka mikä olisi.(Selviytyjä yksi.)

Myös muut tarinoiden selviytyjät nostavat esille turvallisen ja välittävän aikuisen merkityksen. Selviytyjä kolme ajattelee, että kapinoiden juuri siitä syystä, kun ei ollut rajoja. Selviytyjä neljä muistaa vieläkin tänä päivänä, miten ohjaaja tuli huoneeseen ja oli lähellä sanomatta juurikaan mitään erikoista.

Se saattoi istua mun huoneessa ja kuunnella tai olla hiljaa... Tää ohjaaja sanoi että oon arvokas ihminen ja pystyn mihin vaan jos haluan. Ettei lastenkoti leimaa mua jos en ite anna sen tehdä niin.(Selviytyjä neljä.)

Fyysiset aktiviteetit, kuten urheilu, metsässä liikkuminen ja itsensä toteuttaminen ja käsillä tekeminen eri tavoin ovat selviytyjillemme olleet mieleisiä ja elämää tukevia asioita. Sijoituksen aikana harrastuksissa on tuettu ja niihin kuskattu. Selviytyjä kaksi oli oppinut hiihtämään ja luistelemaan jopa paremmin kuin suomalaiset ystävänsä ja muistelee kilpailujen ja pelien olleen elämän kohokohtia. Fyysisen toimintakyvyn tukeminen on edistänyt myös henkistä hyvinvointia ja muuta elämähallintaa. Vertaistuki muiden lastensuojelun lasten/nuorten kanssa sekä luotettavien ohjaajien läsnäolo on tukenut sekä fyysistä että psyykkistä toimintakykyä ja kasvamista.

Kun on ongelma lapsi niin ei sillo kukaan ollu ylpeä susta koska et ole tehnyt mitään mistä pitäis olla ylpeä niin emmätiä ehkä sen takia teinki aina kisoissa maaleja vaik olis ollu lajista kyse mitä ei ees oikeesti osannut mut kun ties et ohjaaja oli ylpeä susta.(Selviytyjä kaksi.)

6.4 Osallisuus ja selviytyminen – oman elämän herraksi

Huostaan otetuilla lapsilla ja nuorilla ei useimmiten ole kokemuksia osallisuudesta omaan elämäänsä. He ovat tottuneet, että asiat vain tapahtuvat ilman, että he pystyvät vaikuttamaan niihin. Alkuun Selviytyjämme kokivat tilanteet, joissa heidän tuntemuksiaan kysyttiin, hämmentäviksi ja kyselevän aikuisen tunkeilevaksi. Luottamuksen synnyttyä yhdeksi tärkeimmistä asioista nousi se, että heidän kanssaan töitä tekevät aikuiset olivat aidosti kiinnostuneita heistä ja heidän mielipiteistään. Selviytyjä yksi kuvaa kokemaansa osallisuutta omaan elämäänsä näin:

aina tultiin kysymään tuntemuksia (Selviytyjä yksi).

Jokainen lapsi tarvitsee kokemuksia siitä, että hän on tullut kuulluksi ja nähdyksi, jotta hän voi muodostaa itsestään kuvan ihmisenä, joka pystyy vaikuttamaan omiin asioihinsa (Lapsiasiavaltuutettu i.a.b.). Sen mahdollistaminen, että lapsi tai nuori on osallisena omien asioidensa hoitoon, antaa heille tärkeitä kokemuksia siitä, että heidän mielipiteillään ja ajatuksillaan on merkitystä (Oranen 2008, 16).

Jokaisella Selviytyjällä oli sijoituksen alkuvaiheessa vaikeuksia sopeutua perhekodin tai lastensuojelulaitoksen elämään ja arkeen. Yhteentörmäyksiltä ei voitu välttyä ja omaa paikkaa haettiin joskus voimakkaastikin. Selviytyjä kolme kertoo tarinassaan siitä, miten hänen oli vaikea sopeutua perhekodin niin sanottuun normaaliin elämänrytmiin sen jälkeen, kun hän oli jo tottunut siihen, että sai valvoa ja olla kavereiden kanssa aamuyöhön saakka ulkona arki-iltoinakin. Ajan myötä Selviytyjät kuitenkin ymmärsivät, että osallisuus siihen yhteisöön, jonka jäseniä he olivat, auttaa heitä elämässä eteenpäin. Osallistuminen yhteisön arkeen opetti heitä olemaan, elämään ja toimimaan yhdessä muiden kanssa, vaikkei se aina helppoa ollutkaan. Selviytyjä kolme kuvasi tuntemuksiaan perhekodin elämään osallistumisesta seuraavasti:

Tottakai vitutti, kun JOUTUI lukemaan läksyjä illalla, eikä saanut kuluttaa koulun jälkeistä vapaa-aikaa juuri niin kuin itse haluaa. Oli puusavottaa ynnä muita töitä, joita joutui viikonloppuisin tekemään, vaikka ei kiinnostanut...SILTI ymmärsin heti sieltä päästyäni, että koulut (ja mahdollisesti koko loppuelämä) olisi mennyt perseelleen, mikäli olisin saanut sinä aikana tehdä mitä haluan. (Selviytyjä kolme)

Osallisuuden rakentumiseen tarvitaan vastavuoroista toimintaa. Keskinäisellä vuorovai-
kutuksella ja suhteilla, niin lasten keskinäisillä kuin lasten ja aikuisten välisillä, on suuri

merkitys osallisuuden kokemuksen syntyyn. (Stenberg 2010, 66.) Välittämisen ilmapiiri syntyy osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa. Siinä välittäminen konkretisoituu toiminnaksi – olemisen, puhumisen ja tekemisen tavoiksi. Yhteinen aika ja yhdessäolo ovat välittämisen ilmapiirin luomiseksi olennaisia asioita. Toiminen yhdessä arkisissa askareissa sekä keskustelut yhdessäolon aikana tukevat tätä ilmapiiriä ja luovat osallisuutta. (Reinikainen 2009, 160–161.)

Selviytyjillämme oli puutteelliset kokemukset turvallisesta arjesta ja säännöllisesti toistuvista toiminnoista ennen huostaanottoa. Joillekin heistä sijoitusaika oli myös perustaitojen, kuten esimerkiksi itsestä huolehtimisen, oppimista. He oppivat myös monia muita taitoja, muun muassa marjastamaan ja kalastamaan, mitkä eivät ole itsestään selviä taitoja enää muillekaan tämän päivän nuorille. Selviytyjä yksi koki, että vasta perhekodissa hän oppi taitoja, joita tarvitaan arkielämässä selviytymisessä.

perhekodilla opin tekemään melkeimpä kaiken mitä tällä hetkellä osaan (Selviytyjä yksi).

Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit määrittelevät turvallisen eli hoitavan arjen siten, että sen tulisi sisältää huolenpidon ja kaiken arkisen toiminnan. Se tarkoittaa lapsen arkielämän tarpeista huolehtimista siten, että hän oppii ottamaan vastuuta niistä ikätasonsa mukaisesti. (Lastensuojelun keskusliitto 2004, 24) Tämän toteutuessa lapsi ja nuori oppii ottamaan vastuuta itsestään ja sitä kautta saa lisää onnistumisen kokemuksia, jotka ovat hänen positiivisen minäkuvan kehittymisen kannalta erittäin tärkeää.

Kotona Selviytyjiltä oli puuttunut säännöt tai he eivät olleet välittäneet niitä noudattaa. Sijoituksen alkuvaiheessa he kaikki joutuivat törmäyskurssille laitoksen aikuisten kanssa myös sääntöjen ja velvollisuuksien noudattamisesta. Kaksi heistä kertoi ”ottaneensa hatkat” eli karanneensa useamman kerran alkuvaiheessa juuri siitä syystä, että heidän oli vaikea noudattaa sääntöjä, kun eivät olleet niihin tottuneet. Ymmärrettyään sen, että säännöt ovat heidän omaksi parhaakseen ja turvakseen, heidän elämänsä helpottui, eikä heidän enää tarvinnut niin voimakkaasti kapinoida.

kun osasi mennä ohjeiden ja sääntöjen mukaan niin kaikki meni sujuvasti. kyllä siinä kestikin se asia ymmärtää.. (Selviytyjä yksi)

Selviytyjä kolmen oli vaikea oppia hyväksymään se, että joku muu kuin hän itse asettaa hänelle rajat esimerkiksi kotitöihin osallistumisesta, läksyjen teosta ja kotiintuloajoista.

Hän kertoi, että hän lopulta ymmärsi tarvitsevansa rajat ja säännöt oppiakseen sietämään myös pettymyksiä.

koko ajan ei ole kivaa, ei tarkoita sitä, että elämä olisi totaalisen pilattu ja traumatisoitu. (Selviytyjä kolme)

Sijoitetuilla lapsilla on useimmiten vaikeuksia sopeutua rajoihin ja rutiineihin. He ovat voineet joutua kantamaan vastuuta ja huolehtimaan vanhemmistaan ja sisaruksistaan, eivätkä ole tottuneet noudattamaan toisten asettamia rajoja. Yhtenä selittävänä tekijänä voi olla myös heidän varhaislapsuudessa muodostunut turvaton kiintymyssuhteensa vanhempiinsa. Heidän täytyy hallita kaikkea ja kaikkia, jotta he voivat kokea olonsa turvalliseksi (Tuovila 2008, 40).

Selviytyjämme olivat kohdanneet perheissään laiminlyöntiä, perhesuhteiden muutoksia (muun muassa vanhempien ero) sekä suoranaista väkivaltaa. Kokemuksiensa vuoksi heidän oli vaikea luottaa siihen, että sijoituspaikan aikuiset tahtoivat heille pelkästään hyvää. Turvallisen vuorovaikutussuhteen luomiseen tarvitaan luottamusta lapsen/nuoren ja häntä hoitavan aikuisen välille (Jussila 2014, 23). Selviytyjämme olivat siinä onnellisessa asemassa, että heidän tielleen osui aikuinen, jonka kanssa heille kehittyi hyvä ja turvallinen vuorovaikutussuhde. Selviytyjä neljä kertoi sillä olleen suuri merkitys hänen selviytymiselleen.

Oli tosi paha olla mut kellekään en osannut kertoa sitä, sit yksi ihana vanhempi nainen sattui mun ohjaajaksi. Se jotenkin alkoi herättelemään mua. (Selviytyjä neljä)

Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on usein kokemus siitä, että heihin suhtaudutaan negatiivisesti heidän ilmaistessaan kielteisiä tunteitaan tai käyttäytyessään huonosti. Ikään kuin tunne tai teko määrittelisi heidät huonoiksi ihmisiksi. Tämä kokemus oli myös Selviytyjillämme. Heidän kanssaan työskennelleet aikuiset saivat heidät kuitenkin ymmärtämään, että heillä on oikeus ilmaista myös vaikeita tunteitaan ja silti heistä välitetään. Sijoitetut lapset ja nuoret tarvitsevat paljon hyviä, korjaavia, kokemuksia omana itsenään hyväksytyksi tulemisesta (Lastensuojelun keskusliitto 2004, 23). Näillä kokemuksilla on ollut suuri merkitys Selviytyjille.

tuettiin täysin voimin jonka huomasi ja sai tuntemaan itsensä arvokkaaksi. (Selviytyjä yksi)

Ihmisen varhaisimmat kokemukset ovat kosketukseen perustuvia. Useimmilla sijoitetuista lapsista nuo kokemukset ovat olleet kielteisesti sävyttyneitä. (Tuovila 2008, 43.) Selviytyjä neljä kirjoitti tarinassaan tottuneensa kotonaan kurittamiseen. Hänen perheensä koskettaminen ja fyysinen läheisyys olivat olleet hyvin negatiivissävyytteisiä. Hän kuvasi tarinassaan sitä, miten ohjaajan pienellä eleellä oli suuri vaikutus hänen minäkuvansa kehittymiseen. Hän koki tuon kosketuksen avulla itsensä arvokkaaksi ihmiseksi.

Iltaisin se tuli mun luo ja silitti mun päätä, vaikka en ollu ees mikään pentu. Ei mua koskaan kotonakaan oo halattu tai mitään. (Selviytyjä neljä)

Kaikissa tarinoissa korostuu turvallisen ja välittävän aikuisen merkitys Selviytyjien selviytymiselle. Näiden aikuisten tärkeimpiä tehtäviä on ollut tukea, arvostaa ja välittää näistä nuorista heidän matkallaan aikuisuuteen.

Se välitti musta niinku oikeesti vaikka se olikin sen työtä. (Selviytyjä neljä)

Pystyäkseen vahvistamaan käsitystä itsestään kyllin hyvänä ihmisenä sijoitettu lapsi/nuori tarvitsee peilikseen ja rinnalla kulkijakseen aikuisen, joka kohtelee häntä riittävällä lempeydellä ja ymmärryksellä (Lastensuojelun keskusliitto 2004, 23). Sijoitettu lapsi/nuori on usein unohtanut sen, että myös hän on arvokas ja hyvä ihminen. On tärkeää, että hänen kanssaan työskentelevät aikuiset pyrkivät kohtaamaan hänet niin, että hän löytää sen itsensä, joka hän on ollut syntymästään saakka (Hughes 2010,377).

7 POHDINTA

Opinnäytetyötä tehdessämme sekä selviytymistarinoita lukiessamme pohdimme paljon sitä, mikä tekee toisesta ihmisestä selviytyjän ja toisesta häviäjän? Tarinoidemme selviytyjät ovat päässeet huonosta alusta huolimatta kiinni takaisin elämään useiden lastensuojelun tukitoimien ansiosta osaltaan. Kuitenkin on lapsia ja nuoria, jotka eivät pääse menneisyydestään eroon koskaan ja putoavat yhä syvemmälle epäonnistumisien kierteessä. Tarinoita kerätessämme muutama nuori aikuinen peruutti osallistumisensa viime hetkillä. Yksi heistä ilmoitti, että käsiteltävät asiat ovatkin liian kipeitä käsitellä, toinen heistä ei ilmoittanut syytä, mutta ei halunnutkaan osallistua tarinan kirjoittamisen jälkeen. Jotkut olivat innokkaista osallistumaan, mutta eivät koskaan toimittaneet tarinoita. Voimme vain arvailla mikä tähän oli syynä. Kyky tarkastella kipeitä ja vaikeita asioita omassa elämässään on se tie, josta eheytyminen alkaa. On helppoa jäädä kiinni katkeruuteen, syytellä itseään ja muita. Muutama nuori aikuinen viestitti, että elämässä tapahtuneet haasteet sillä hetkellä tekivät osallistumisen oman menneisyyden tutkimiseen mahdottomaksi. Ehkä he eivät kuitenkaan olleet käsitelleet menneisyyttään riittävästi. Se, että ihminen voi läpikäydä omaan menneisyyttään siitä uudelleen traumatisoitumatta, on merkki selviytymisestä. Se helpottaa myös elämässä väkisinkin vastaan tulevien kriisien ja haasteiden kokemista.

Anna-Liisa Lämsä (2009, 101) on tutkinut väitöskirjassaan lasten ja nuorten syrjäytymistä sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Tutkimuksessa nousi esille viitteitä sijais- ja jälkihuollon asiakkaiden ongelmien sosiaalisesta periytymisestä. Yleensä kyseessä oli lapsen oman oireilun ja puutteellisten kasvuolosuhteiden yhteen kietoutumisesta. Huostaan otettujen joukossa oli myös lapsia ja nuoria, joilla ”ongelmat jatkuivat jo kolmannessa sukupolvessa”. (Lämsä 2009, 101.) Tarinoidemme selviytyjät ovat oman elämänsä pelastamisen lisäksi katkaisseet tuon ylisukupolvisuuden ketjun, joka roikkunut koko lapsuuden ja nuoruuden tummana varjona heidän elämänsä yllä. He ovat kamppailleet minuutensa ja lähtökohtiensa kanssa. Yhdelle selviytyjällä on tausta maahanmuuttajana. Hän sanoo tarinassaan, joutuneensa jättämään koko perheensä ja kaveripiirinsä päästäkseen pois negatiivisuuden kierteestä ja huonoista vaikutteista. Kukaan ei uskonut hänen selviytymiseen elämässä ennen sijaishuoltoaikaa ja sen parantavaa vaikutusta. Vanhem-

pien alkoholi-ongelmat, työttömyys, rajojen ja turvallisen aikuisen puute ovat näyttäneet tarinoiden päähenkilöillä kapinointina ja häiriökäyttäytymisenä, aivan kuten Ungar (2004) toteaa omassa tutkimuksessaan selviytymisestä. Korjaavien kokemusten vaikutus, kuten onnistuminen, hyväksyntä, omana itsenään näkyminen sekä läsnäolo ovat merkinneet selviytyjille mahdollisuutta turvallisen ja tasapainoisen nuoruuden kokemiseen. Korjaavat kokemukset ovat myös auttaneet heitä identiteettinsä uudelleen määrittelyssä. Ehkä minä kelpaankin juuri tällaisena ja pystyn siihen mihin kaikki muutkin. Ehkä lastenkoti ei leimaa minua, jos en anna sen tehdä niin. Huostaan otettu ja sijoitettu nuori ei välttämättä katoakaan sinne ”mustaan aukkoon” ja syrjäydy yhteiskunnasta. Ehkä juuri sijoitusajan onnistuminen auttaa häntä ponnistamaan korkealle elämässä ja käsittelemään vaikeitakin asioita niin itsessään kuin lähiympäristössään. Tarinoidemme selviytyjille on käynyt juuri näin.

Tarinoidemme selviytyjät ovat vahvoilla elämässään. Sijoitusajan korjaavat kokemukset (mm. hoitava arki ja korjaava vuorovaikutus) sekä sijoituksen pysyvyys ovat varmastikin auttaneet heidät myös murrosiän kuohuntojen ja nuoren aikuisen identiteetin etsintävaiheen yli. Anja Laurilan (1999) väitöskirjasta käy ilmi, että yli 15-vuotiaiden ikäluokassa tapahtuu eniten perhesijoitusten katkeamisia. Suurin syy katkeamisiin on se, että ongelmat alkavat kasaantumaan lapsen lähestyessä murrosikää tai jo ollessa murrosiässä. (Pasanen 2007, 99.) Mietimme myös, että onko vanhemmuus täysin hukassa yhteiskunnassa? Ongelmien ilmaantuessa, mikä on täysin luonnollista kasvua, pelätään tai ei osata olla se aikuinen, joka ottaa kiukuttelut ja pettymykset vastaan. Läsnäolo korvataan rahalla, tavaroilla tai sitten jätetään nuori täysin yksin.

Käyttämässämme aineistoissa kävi useissa ilmi, että kaikki lapset/nuoret eivät halua perhesijoitukseen, vaan valitsevat mieluummin laitossijoituksen, sillä perhesijoitus koetaan liian henkilökohtaiseksi ja sen pelätään vaurioittavan välejä biologisiin sukulaisiin. Tätäkin tulisi pohtia sijoitusta suunniteltaessa. Nuoren osallisuus nousee tässäkin suureen rooliin. Laitossijoitukset ovat erittäin kalliita yhteiskunnalle. Yhden lapsen vuosi laitoksessa maksaa noin 100 000 euroa vuodelta. Kun kiireelliset sijoitukset ovat kahdeksankertaisesti vuosien 1991 – 2011 aikana, ja koskevat tänä päivänä erityisesti juuri murrosikäisiä lapsia. Ei tarvitse olla suurikaan matemaatikko ymmärtääkseen ettei näin voi jatkua. Imatran kaupunki on ensimmäisten joukossa tehnyt täyskäännöksen ja lisännyt apua lap-

siperheille varhaisessa vaiheessa ja saavuttanut miljoonasäästöt laitoskuluista. (Ängeslevä 2014.) On selvää, että positiivinen lastensuojelukokemus ei ole sama asia kuin onnellinen lapsuus omassa perheessä. Ennaltaehkäisevään työhön, vanhemmuuden tukemiseen ja koulujen erityistarpeisiin tulisikin kiinnittää erityistä huomiota. Riittävät tukitoimet riittävän ajoissa helpottavat myös sosiaalityöhön kohdistuvaa taakkaa, kuten Imatrallla on voitu huomata. Työn tekemisen ja lähteisiin tutustumisen myötä on noussut huoli siitä, ehtivätkö sosiaalityöntekijät tutustua riittävästi asiakkaansa historiaan, päätöksiä sijaishuollosta tehtäessä. Kirjataan kaikki tapahtumat huolellisesti? Onnistuneen sijais- ja jälkihuollon toteutumisen edellytys on yksityiskohtainen suunnittelu ja paneutumisen asiakkaan tilanteeseen sekä lapsen/nuoren itsensä kuin myös hänen lähipiirinsä kuuleminen. Jokainen lapsi tai nuori on yksilö, ei vain numero lastensuojelun tilastoissa. Jokaisen voimavarat selviytymiseen ovat erilaisia.

Opinnäytetyömme ei ole työelämälähtöinen. Työn aihetta miettiessämme palasimme useasti takaisin tämän valitsemamme aiheen äärelle. Meillä molemmilla oli vahva tunne siitä, että haluamme pitää aiheestamme kiinni, joten aloitimme yhteistyökumppanin etsimisen syksyllä 2013. Lähestyimme monia organisaatioita ja saimme paljon positiivista palautetta aiheemme tärkeydestä. Kukaan ei kuitenkaan ollut halukas ryhtymään yhteistyökumppaniksemme. Keskustelimme ohjaavan opettajamme kanssa ja hän antoi meille luvan jatkaa työn tekemistä. Ilman yhteistyökumppania työ on sellainen kuin me olemme sen työstäneet. Sitä pohdittaessa, millaiseksi työ olisi muotoutunut, jos sille olisi ollut tilaaja, voidaan todeta, että tutkimuksen tulokset tuskin olisivat erilaiset. Perehtyessämme aiempiin aihealuetta sivuaviin tutkimuksiin, huomasimme niistäkin nousevan esiin turvallisen ja välittävän aikuisen sekä säännöllisenä toistuvan arjen merkityksen sijoitetun lapsen/nuoren selviytymiselle.

Yhteistyökumppani olisi ehkä mahdollistanut sen, että meillä olisi ollut enemmän tarinoita käytettävissämme. Aikataulutuksemme tarinoiden keräämisessä olisi varmasti ollut tiukempi, koska meidän olisi pitänyt huomioida myös yhteistyökumppanin aikataulu. Nyt päädyimme odottamaan tarinoita toukokuun 2014 loppuun saakka. Tarinoiden lukeminen ja analysointi tapahtui kesällä 2014. Osa työmme teoriapohjasta nousi esille vasta tarinoiden analysoinnin kautta, joten pääsimme perehtymään niistä nousseeseen teorian tietoon loppukesästä. Aikataulumme osoittautui tässä vaiheessa tiukaksi, koska jouduimme jättämään osan lähdemateriaalista käyttämättä sen vuoksi, ettemme olisi ennättänyt perehtyä

niihin riittäväksi. Toisaalta tämä pakotti meidät kriittisesti tarkastelemaan työmme rajamista. Kaikkea tietoa emme olisi kuitenkaan voineet työhömmme liittää, vaikka aikataulu olisi sen mahdollistanutkin. On asioita, jotka tekisimme toisin, esimerkiksi mainitsemamme aikataulutusta, jos olisimme nyt opinnäytetyöprosessimme alkuvaiheessa. Olemme kuitenkin tyytyväisiä tekemäämme työhön. Koemme, että olemme saaneet ainakin itsemme vakuuttuneiksi Selviytyjien tarinoista nousseiden tekijöiden merkityksestä sijoitettujen lasten ja nuorten onnistuneeseen sijoitukseen ja aikuisuuteen kasvamiseen. Tämä työ on ollut tärkeää meille molemmille jo senkin vuoksi, että aiomme työskennellä lastensuojelun kentällä valmistuttuamme.

Ammatillisesti tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut meille antoisa mutta raskas prosessi. Olemme lukeneet paljon niin hyviä kuin huonojakin kertomuksia sekä avoimesti itkeneet omiakin kipeitä asioita. Niin äiteinä kuin tulevina työntekijöinä on tämän tutkimuksen myötä vain vahvistunut se tunne, että ne muutamat asiat, joita kaikki lapset ja nuoret kaipaavat ovat: läsnäoloa, rajoja, rakkautta, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen omana itsenään. Haluaisimme nähdä lisää tutkimuksia lastensuojelun positiivisesta vaikuttavuudesta. Mielestämme näistä asioista ei koskaan puhuta liikaa. Olemme myös vakuuttuneita, että positiivisista kokemuksista ja selviytymisestä puhuminen auttaa ja tukee samassa tilanteessa olevia lapsia/nuoria. Yllättävää kyllä vertaistukea enemmän, tarinamme selviytyjät painottivat turvallisen ja luotettavan aikuisen läsnäolon tärkeyttä. Olimme myös hämmentyneitä, ettei lastensuojelua koskevissa tutkimuksissa ja tilastoissa nosteta enemmän esille selviytymisiä ja onnistumisia. Ruohonjuuritason onnistumiset ja selviytymistarinat kantavat silti aina ”lastensuojelun leimaa” tutkimuksellisessa aineistossa.

Laadullisessa tutkimuksessa ei voida tutkimusaineiston perusteella tehdä suoraa yleistystä koko kohdejoukkoa koskevaksi. Kuitenkin tutkimusaineistoa riittävästi tutkimalla saadaan selville se, mikä tutkimusaineistossa on merkittävää ja mikä toistuu yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 2010, 182.) Opinnäytetyömme tutkimusaineiston perusteella voidaan osoittaa asettamamme tutkimustehtävät paikkansa pitäviksi. Tarinoidemme selviytyjä neljälle sijoitus on mahdollistanut normaalin lapsuuden elämisen huostaanoton jälkeen sekä kaikille selviytyjille tarjonnut mahdollisuuden hyvään nuoruuteen ja suunnan muutokseen loppuelämäksi. Sen eteen, ettei lastensuojelutausta leimaa ihmistä, täytyy tehdä tietoisesti töitä, niin lapsen itsensä kuin hänen kanssaan työskentelevien aikuisten.

Tutkimuksemme tulokset olisivat saattaneet olla erilaisia, jos olisimme saaneet enemmän tarinoita. Toisaalta nuorten peruuttaminen viime hetkellä osallistumisesta tutkimuksemme kertoo omaa tarinaansa. Heidän tiensä selviytyjänä ei ole täysin varmaa. Jäimme miettimään miten heitä olisi voinut tukea tässä prosessissa? Mikä taho voisi niin sanotusti ”napata kopin” niistä nuorista aikuisista, jotka ovat selviytyneet lastensuojelusta hyvin, mutta putoavatkin aikuisuuden kynnyksellä, koska psykososiaalinen tuki ja luotettavan aikuisen läsnäolo niin sanotusti loppuu. Eli jälkihuollon päättyessä. Tässä olisi mahdollisuus myös jatkotutkimuksen tekemiseen. On kiistatonta tutkimuksemme valossa, että onnistuneen sijais- ja jälkihuollon vaikutus voi kantaa pitkälle elämässä. Olemme myös vakuuttuneita ettei lastensuojelutausta ole leima, jota kannetaan lopunikää. Tarinoidemme selviytyjät ovat todiste, että huostaanotto ja sijoitus eivät ole mustia aukkoja, joihin nuori katoaa ja syrjäytyy. Vaan jokaisen selviytyjän tunnelin päässä on ollut valoa, juuri näiden toimien ansiosta.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Heikkinen, Alpo 2013. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 197–208.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13–38.
- Barkman, Johanna 2013. Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 273–283.
- Broberg, Anders; Almqvist, Kjerstin & Tjus, Tomas 2005. Kliininen lapsipsykologia. Suomennos Riitta Bergroth. Helsinki: Edita.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Viides uudistettu painos. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Eronen, Tuija 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2013. Tampere: Yliopistopaino.
- Forsberg, Hannele; Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus Oy.
- Hautamäki, Airi 2001. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 13–66.
- Hautamäki, Airi 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro, 29–69.
- Heikkinen, Hannu L.T. 2007. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toinen korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 142–158.
- Heino, Tarja; Eronen, Tuija; Kataja, Kati; Kestilä, Laura; Känkänen, Päivi; Paananen, Reija; Pösö, Tarja & Rainio, Anna Pauliina 2013. Suojassa, syrjässä, selvinneenä – huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa Jukka Reivinen ja Leena Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Oy, 50–68.
- Henkilötietolaki 1999. 22.4.1999/523. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.10.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2010. Tutki ja kirjoita. 15. – 16. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hotari, Kaisa-Elina; Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 149–164.

- Hughes, Daniel 2010. Tie traumasta tervehtymiseen. Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Suomennos Liisa Ritanen ja Riitta Juko. Kolmas painos. Tampere: PT-Kustannus.
- Hyytinen, Riitta 2013. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutuksessa. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 246–263.
- Häkkinen, Pasi 1999. Lasta suojaavat yhteisöt. Teoksessa Jari Sinkkonen & Päivi Pihlaja (toim.) Ulos umpikujasta – miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 94–121.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Jussila, Johanna 2014. ”Mukavia ohjaajia ketkä kuuntelee mua jos jotain painaa mieltä” Nuorten käsityksiä hyvästä lastensuojelun laitoshuollosta. Tampereen Yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. Viitattu 27.9.2014. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95659/GRADU-1402573040.pdf?sequence=1>.
- Kaasila, Raimo 2008. Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Rajala & Kari E. Nurmi (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 41–67.
- Kalland, Mirjam 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnia & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 119–140.
- Keltikangas-Järvinen Liisa 2010. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.
- Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toinen korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 70–85.
- Kuula, Arja 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen ja Irma Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–140.
- Känkänen, Päivi 2013. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 264–272.
- Laakso, Riitta 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Väitöskirja.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2008. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Rajala & Kari E. Nurmi (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 106–150.
- Lapsiasiavaltuutettu i.a.a. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 17.10.2014. http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet/sopimusteksti.
- Lapsiasiavaltuutettu i.a.b. Lasten ja nuorten osallistuminen luo hyvinvointia (Nyckeln - toukokuu 2011). Viitattu 27.9.2014. <http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1563394>.
- Lastensuojelulaki 2007. 417/2007. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.11.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

- Lastensuojelun Keskusliitto 2004. Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. Laituri-projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.
- Lastensuojelun käsikirja 2014. Lasten osallisuus. Viitattu 27.9.2014. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>.
- Lämsä, Anna-Liisa 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Väitöskirja.
- Metsävainio, Mari 2013. Sosiaalinen toimintakyky. Käsiteanalyttinen tutkimus. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu -työ.
- Mikael Gabriel. Kipua. Mun maailma CD 2013. Universal Music Finland.
- Niemelä, Hilikka 2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni? Teoksessa Sari Laaksonen ja Martti Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 57–78.
- Niemi, Heli 2003. Mihin kuulun, kuka olen? Koti, ihmissuhteet ja identiteetti perhehoidossa kasvaneen nuoren aikuisen äidin elämäkertomuksissa. Lapin Yliopiston Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 44. Rovaniemi: Lapin Yliopisto.
- Nivala, Elina 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Ilona Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 18–25.
- Nummenmaa, Lauri 2010. Tunteiden psykologia. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nurmi, Jan-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea; Ruoppila, Isto 2009. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Partanen, Irmeli 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä – dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Teoksessa Sari Laaksonen & Martti Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 7–30.
- Pasanen, Kaarina 2007. Riskien ja suojaavien tekijöiden pohdintaa. Teoksessa Kaisa Teronen-Arnkil (toim.) Lapsen kanssa - olennaista etsimässä. Artikkelikoelma Minun Elämäni -projektin työstä 2003-2006. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 7. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 96–104.
- Punamäki, Raija-Leena 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 95–114.
- Pölkki, Pirjo 2008. Uusi mahdollisuus: Millaista aikuisen tukea sijaishuollossa oleva nuori tarvitsee identiteetilleen. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen, Raija-

- Leena Punamäki & Tuula Tamminen (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY, 160–182.
- Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin Yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Väitöskirja.
- Ritala-Koskinen, Aino 2005. Onnistumisia lastensuojelussa. Teoksessa Mirja Satka, Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. SoPhi 76. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Roos, J P (toim.) 2004. Huostaanottokirja. Turku: Design Nurmisaari.
- Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Salo, Saara 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Vanhemmuuden kiintymyssuoja. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Toinen painos. Helsinki: WSOY, 44–77.
- Silvén, Maarit & Kouvo, Anna 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykkinen hyvinvointi. Teoksessa Maarit Silvén (toim.) Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön julkaisu. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Sinkkonen, Jari 2010a. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, Jari 2010b. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa Pirjo Kiiskinen & Tuija Eskelinen (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 8. Helsinki: Pelastakaa lapset ry, 9–11.
- Sinkkonen, Jari 2012. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Annliis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 269–277.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 27.9.2014. http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr29_11.pdf
- Stenberg, Janina 2010. Lapset osallisina pienryhmäkoti Riihisen arjessa. Teoksessa Ilona Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Strandell, Harriet; Julkunen Ilse & Lamminen, Katri 2002. 'Ku ois vaan sellane normaali elämä' – Elämänkulku marginaalista katsoen. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi Jyväskylän yliopisto, 111–124.
- Suomen perustuslaki 1999. 11.6.1999/731. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 17.10.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>.
- Syrjälä, Leena 2010. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Kolmas uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 247–261.
- Taskinen, Sirpa 2009. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. STAKES. Oppaita 65. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Viides uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuovila, Pirjo 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-Kustannus, 29–75.
- Ungar, Michael 2004. The Importance of Parents and Other Caregivers to the Resilience of High-risk Adolescents. *Family Process*, 43, 23-41.
- Vilkkä, Hanna 2009. Tutki ja kehitä. 1. – 3. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Välivaara, Christine 2008. Kuinka paljon mahtuu pieneen sydämeen? – Korjaava vuoro-vaikutus kiintymyssuhdevaurioiden hoidossa. *Pesäpuun lehti* 3/2008, 10–13.
- Ängeslevä, Päivi 2014. Imatran täyskäännös: lisää apua lapsiperheille, miljoonasäästö laitokuluissa. *Suomen Kuvalehti* 42. Viitattu 23.10.2014. <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/imatralla-tehtiin-tayskaannos-lastensuojelussa-laitoshoidon-kulut-laskivat-viidessa-vuodessa-yli-miljoona-euroa/?shared=56677-caa09777-4>.

LIITE 1. Saatekirje

Positiivisia tarinoita lastensuojelusta

Teemme opinnäytetyötä aiheesta *Positiiviset lastensuojelukokemukset ja selviytymistarinat Diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikköön*. Tutkimme työssämme, mikä yksittäisessä lastensuojelupolussa on vaikuttanut siihen, että lapsen/nuoren elämä on muuttunut **paremmaksi**. Haluamme tuoda työssämme esille **positiivisen** puolen lastensuojelusta sekä tarinat, joissa se on tuonut uuden mahdollisuuden lapsen/nuoren elämään.

Saadaksemme lapsen/nuoren oman mielipiteen kuuluviin, keräämme aiheesta vapaa-muotoisesti kirjoitettuja tarinoita 21–29-vuotiailta nuorilta aikuisilta, jotka on jossain lapsuutensa vaiheessa huostaan otettu. Taustatiedoiksi tarvitsemme kirjoittajan iän, sukupuolen ja huostaanoton syyn, mutta tarinan voi kirjoittaa nimettömänä. Se tullaan käsittelemään luottamuksellisesti niin, ettei kirjoittajaa pysty tunnistamaan. Halutessaan tarinan voi lähettää oman työntekijänsä tai tukihenkilönsä kautta.

Tarinoita ei lue kukaan muu kuin me, ja aineisto tuhotaan, kun opinnäytetyö on valmis. Julkisuuteen tulevat siis vain tulokset – eivät itse tarinat. Käytämme työssämme sisältöanalyysitekniikkaa. Kun opinnäytetyö valmistuu, voimme lähettää sen tarinoiden kirjoittajille. Valmistumisaikataulumme on lokakuu 2014.

Tarinat tarvitsemme käyttöömmme toukokuun loppuun mennessä. Ne voi lähettää os. annukka.bagman@student.diak.fi tai veera.valta@student.diak.fi tai Annukka Bågman, Paloisentie 797, 41660 Toivakka tai Veera Valta, Pahkakuja 5 A 2, 70150 Kuopio.

Tarinoita odotellen

Sosionomiopiskelijat Annukka Bågman ja Veera Valta

KIITOS!

LIITE 2. Tarinoiden analyysi

ALKUPERÄINEN ILMAISU	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	
Kaikki tämänhetkinen hyvä elämässä on vain ainoastaan huostaanoton ansiota	→ Mahdollisuus turvalliseen ja tasapainoiseen lapsuuteen	Huostaanotosta pelastus	HUOSTAANOTOSTA SELVIYTYJÄKSI
Kunnioitus ihmisiä kohtaan hävisi kokonaan	→ Rajattomuus		
Ekat viikot tuli syyteltä muita ja kun ei ollut enää syyteltäviä jäljellä, piti hyväksyä, että peilissä näkyvä ihminen on syy miksi olen täällä.	→ Sopeutuminen sijais-huoltoon		
perhekodilla opin tekemään melkeimpä kaiken mitä tällä hetkellä osaan	→ Rajat ja rakkaus	Sosiaalinen toimintakyky	
Tunne oli mitä parhain että joku välittää	→ Turvallinen ja välittävä aikuinen		
Tää ohjaaja sanoi, että oon ihminen ja pystyn mihin vaan jos haluan	→ Fyysisen toimintakyvyn tukeminen		
Siellä panostettiin tosi paljon aktiviteetteihin	→ Vastuullisuuden harjoittelu	Osallisuus ja osallistuminen	
Tottakai vitutti kun joutui lukemaan läksyjä illalla, eikä saanut kuluttaa koulun jälkeistä vapaa-aikaa kuten haluaa	→ Nähdäksi ja kuulluksi tuleminen		
Aina tultiin kysymään tunteuksia	→ Vastavuoroinen toiminta		
Osaaminen on tullut täysin perhekodin isältä, joka opetti meitä kalan perkaamisesta marjojen poimimiseen, äidiltä opittiin enemmän tunnemaailmaa	→ Arkirytmi	Selviytyminen	
Se että koko ajan ei ole kivaa, ei tarkoita sitä, että elämä olisi tottaalisen pilattu ja traumatisoitu.	→ Korjaava vuorovaikutus		
Oli tosi paha olla mut kellekään en osannut kertoa sitä, sit yksi ihana vanhempi nainen sattui mun ohjaajaksi. Se jotenkin alkoi herätteleämään mua.			